

POPULAARNE SARI
MARKSISMI-LENINISMI ALALT

A. ALEKSEJEV

MIDA KUJUTAB ENDAST
KAASAEGSE KAPITALISMI
PÕHILINE
MAJANDUSSEADUS

EESTI RIIKLIK KIRJASTUS
TALLINN 1955

A-20337 II

POPULAARNE SARI MARKSISMI-LENINISMI ALALT

A. ALEKSEJEV

MIDA KUJUTAB ENDAST
KAASAEGSE KAPITALISMI
PÕHILINE MAJANDUSSEADUS

EESTI RIIKLIK KIRJASTUS
TALLINN 1955

Originaali tiitel:

А. Алексеев.

Что такое основной экономической закон современного капитализма.

Государственное издательство политической литературы.

Москва, 1954.

Tõlkinud A. Mäting.

2

Tartu Riikliku Ülikooli
Raamatukogu

25725

Kogu maakeral — Euroopas, Aasias, Ameerikas, Aafrikas ja Austraalias — on praegu 2 miljardit 500 miljonit elanikku. Neist 1 miljard 600 miljonit elab Ameerika Ühendriikides, Inglismaal, Prantsusmaal ja teistes kapitalistlikes maades, 900 miljonit aga NSV Liidus, Hiina Rahvavabariigis ning teistes Euroopa ja Aasia rahvademokraatiamaades.

Kui võrrelda NSV Liitu ja rahvademokraatiamaid kapitalistlike maadega, siis paistavad otsekohe silma põhjalikud erinevused inimeste majanduslikus ja poliitilises olukorras ning kogu ühiskondlikus korras.

NSV Liidus on Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni ja sotsialismi võidu tulemusena jäädavalt likvideeritud töösturite, pankurite, mõisnike ja kulakute võim, on kaotatud inimese ekspluateerimine inimese poolt. Maa, tehased, vabrikud, kaevandused, metsad, maapõuevarad, raudteed, teatrid, koolid ja ülikoolid on linna ja maa töötajate ühiskondlikuks omandiks. Iga aastaga suureneb kiires tempos tööstus- ja põllumajandustoodang. Pidevalt tõuseb laiade rahvahulkade materiaalne heaolu ja kultuuritase. Töötajate kasutada on tuhanded kuurordid, sanatooriumid ja puhkekodud Musta mere rannikul, Volga kallastel, Kaukasuse mägedes, Uraali ja Karpaatide piirkonnas — meie

maa maaliliselt kaunites kohtades. Üles ehitanud sotsialistliku ühiskonna, sammuvad meie paljurahvuselise kodumaa rahvad nüüd kindlalt edasi kommunismile. Rahvademokraatiamaade töötajad, heitnud endalt kapitalistide ja mõisnike võimu ning toetudes nõukogude rahva vennalikule abile, ehitaavad suure entusiasmiga sotsialistlikku ühiskonda.

Kapitalismimaades aga rikastub käputäis tööstureid, pankureid ja suurmaaomanikke sadade miljonite viletsuses elavate, pooleldi nälgivate tööliste ja talupoegade ekspluateerimise ja paljaksröövimise arvel. Kõrvuti kapitalismiga valitseb asumaades ja pool-asumaades seniajani pärisorjuslik kord. Koloniaalmaailma üksikuis, majanduslikult nõrgalt arenenud maades on säilinud ka orjus. Isegi sellisel majanduslikult kõrgesti arenenud maal nagu Ameerika Ühendriigid on miljonid neegrid tegelikult orjuses.

Mis on põhjustanud inimeste elutingimuste niisuguse erinevuse maakera eri maades? Kuidas seletada niisuguseid äärmusi: ühelt poolt NSV Liit — maailma esimene sotsialismimaa, kus ei ole ekspluateerimist ja rõhumist ning kõik inimesed töötavad endale, kasutavad ise kogu oma töö vilja; teiselt poolt kodanlikud maad, kus ühed logelevad ja upuvad luksusesse, teised aga töötavad koidust ehani ja virelevad puuduses; ühed elavad teiste arvel, teised aga ei oma midagi ja töötavad võõras-tele.

Nende nähtuste seletust tuleb otsida selles, et ühelt poolt sotsialistlik ühiskond, teiselt poolt aga kapitalistlik ühiskond arenevad täiesti vastandlike seaduste järgi, millede toime avaldab erisugust mõju nende eri ühiskondade kogu majanduslikule ja poliitilisele elule.

Siin võib tekkida küsimus: kas niisugused seadu-

sed on üldse olemas? Kas ühiskonna arenemist määravad mingisugused objektiivsed seadused, s. o. seadused, mis ei sõltu inimeste tahtest ja kavatsustest, või kujutab ühiskonna arenemine endast seostamatute faktide korratut kogumikku, igasuguste juhuslikkuste kaost? Kui aga niisugused seadused on olemas, siis milles nad seisavad?

Vastame kõigepealt nendele küsimustele.

1. MIDA KUJUTAVAD ENDAST ÜHISKONNA ARENEMISE MAJANDUS- SEADUSED

Kodanlikud majandusteadlased, ajaloolased, filosoofid, juristid ja teised kapitalistliku korra kaitsjad väidavad, et ühiskonna majanduslik elu kujuneb inimeste poolt loodud seaduste alusel, s. o. riigitegelaste poolt väljatöötatud ja parlamendite poolt kinnitatud seaduste põhjal. Nad ütlevad, et ajalugu teevad «väljapaistvad» isikud — valitsejad, kuningad, väejuhid ja teised «kangelased», laiad rahvahulgad aga järgnevad neile pimesi. Nii näiteks ütles ameerika kodanlik teadlane, Kolumbia ülikooli professor John Dewy: «Erilised inimesed, kellele on antud jumalik võime ette näha, teevad ajalugu.» Ameerika professor Emery Reeves aga kinnitab, et «... praegu oleks asjatu ajakulu otsida majandusliku elu seadusi. Meie maailmas reguleerivad tootmist, kaubandust ja tarbimist ainult kahurid.»

On see nii?

Ei ole.

Marksism-leninism õpetab, et ühiskonna majandusliku elu arenemist ei määra need seadused, mida annavad kõrgemad riigivõimu organid — parla-

mendid, valitsused, riigiasutused. Ühiskonna majanduslik elu areneb **majandusseaduste** alusel. Majandusseadusi ei tohi segi ajada nende seadustega, mida annavad valitsused.

Mida siis kujutavad endast majandusseadused? Millega nad erinevad valitsuste poolt antavatest seadustest? Kas majandusseadused muutuvad koos ühiskonna arenemisega?

Et nendele küsimustele vastata, on vaja kõigepealt selgusele jõuda, mida kujutab endast inimühiskond.

Marx ja Engels näitasid esimestena, et inimühiskond kujutab endast elavat organismi, mis pidevalt areneb. Ühiskonna elu ja arenemise aluseks ei ole mitte «väljapaistvate» isikute — kuningate, valitsejate, väejuhtide teadvus ja tahe, nagu ebaõigesti väidavad kodanlikud teadlased, vaid materiaalsete hüvede — toiduainete, riietuse, elamute jne. — tootmise viis. Neid materiaalseid hüvesid toodavad laiad rahvahulgad. Ajalugu teevad nimelt nemad, mitte aga «väljapaistvad» isikud.

Materiaalsete hüvede tootmine on igasuguse ühiskonna olemasolu ja arenemise aluseks. Et elada ja areneda, selleks peab inimestel olema toitu, elamuid, riideid ja teisi esemeid oma tarviduste rahuldamiseks. Nende hüvede saamiseks peavad aga inimesed neid tootma, peavad töötama. Materiaalsete hüvede tootmine peab olema pidev, see tähendab, peab toimuma üha uuesti, muidu ei saa ühiskond eksisteerida.

Ühiskond ei saa lakata tootmast, samuti nagu ta ei saa lakata tarbimast.

Inimesed ei tooda materiaalseid hüvesid mitte üksikult, vaid ühiselt, rühmadena, ühiskondadena. Muistsetest aegadest peale kuni meie päevini on

materiaalsete hüvede tootmine alati olnud ja on **ühiskondlik tootmine**, töö aga on olnud ja jääb materiaalsete hüvede tootmise käigus üksteisega tihe-
das seoses olevate inimeste olemasolu vältimatult vajalikuks tingimuseks.

Materiaalsete hüvede — toidu, riiete, jalatsite, elamute, tootmisriistade — tootmisel on kaks külge. Ühe neist moodustavad ühiskonna **tootlikud jõud**, teise aga **tootmissuhted**. Need kaks külge on omavahel lahutamatult seotud, nad on alati ühtsuses.

Mida siis kujutavad endast ühiskonna tootlikud jõud?

Loodus ei anna meile peaaegu kunagi materiaalseid hüvesid valmis kujul. Neid hüvesid toodavad inimesed. Mitmesugused toiduained, elamud, riided, tuhanded majapidamisesemed — kõike seda toodetakse mitmesuguste tööriistade, masinate, iga liiki tehniliste vahenditega; need kõik on tootmisriistad. Muinasajal oli selliste tootmisriistade arv väike ja nende ehitus äärmiselt primitiivne. Ürginimene hankis endale elatusvahendeid algelise kivi- kirve, vibu, noolte ja teiste lihtsate tööriistadega. Teistsugust pilti näeme tänapäeval. Kaasaegses ühiskonnas on tootmisriistad erakordselt keerukad ja erilaadilised. Hiiglasuured kõrgahjud malmi tootmiseks, bluumingud ja sammuvad ekskavaatorid, võimsad elektrijaamad, tihe raudteede võrk, auru- ja elektrivedurid, automaattehased jne. — sellised on kaasaegsed tootmisriistad.

Tootmisriistad, mida inimesed kasutavad materiaalse hüvede tootmiseks, ja **inimesed ise** oma tootmiskogemuste ja töövilumusega moodustavad **ühiskonna tootlikud jõud**.

Mida kujutavad siis endast inimeste tootmissuhted?

Nagu juba öeldud, on materiaalsete hüvede tootmine ühiskondliku iseloomuga. Sõltuvalt tootlike jõudude arenemistasemest astuvad inimesed ühiseks tegevuseks ja oma töövilja vastastikuseks vahetamiseks üksteisega teatavasse suhteisse. Inimestevahelised suhted võivad olla ühe inimese teise inimese poolt ekspuateerimise suhted. Sellised suhted eksisteerivad kapitalistlikes maades ja nende asumaades. Inimestevahelised suhted võivad olla ekspuateerimisest vabade inimeste sõpruse, seltsimeheliku koostöö ja vastastikuse abistamise suhted. Sellised suhted eksisteerivad NSV Liidus linna ja maa tööliste, kolhoosnikute ja intelligentsi vahel. Samasugused suhted on tekkimas ka Euroopa ja Aasia rahvademokraatiamaades.

Teiste sõnadega, **tootmissuhted on inimestevahelised suhted materiaalsete hüvede tootmise käigus.** Tootmissuhete iseloom näitab, kelle valduses on maa, metsad, veed, maapõuevarad, toorained, tootmisriistad, hooned, ehitused, transport, side jne., tähendab kõik see, mida nimetatakse tootmisvahenditeks. Kapitalistlikes maades kuuluvad maa, vabrikud, tehased, kaevandused ja teised tootmisvahendid põhiliselt töösturitele, pankuritele, mõisnikele ja kulakutele. See võrdlemisi väike käputäis ekspuataatoreid, mis moodustab igal maal ligikaudu 10—15 protsenti elanikkonnast, kasutab tootmisvahendeid töötajate ekspuateerimiseks ja orjastamiseks. Tootmisvahendid võivad olla kogu ühiskonna käsutuses, nagu see on näiteks NSV Liidus.

Tootlikud jõud ja tootmissuhted moodustavad **tootmisviisi**, s. o. ühe või teise ühiskonnakorra. Ajalugu tunneb viit tootmisviisi: **ürgkogukondlik, orjanduslik, feodaalne, kapitalistlik ja sotsialistlik.**

Mille poolest erineb üks ühiskonnakord teisest?

Üks ühiskonnakord erineb teisest sellepoolest, millised on inimestevahelised suhted materiaalsete hüvede tootmise käigus. Sõltuvalt tootlike jõudude arenemistasemest kujuneb välja teatav tootmisuhete tüüp, s. o. üks või teine ühiskonnakord.

Inimühiskonna ajalugu näitab, kuidas vanad inimestevahelised tootmissuhted asendusid uutega, mis lõid tingimused edasiseks arenemiseks.

Orjanduslik kord oli omal ajal suureks sammuks edasi, võrreldes ürgkogukondliku korraga. Mispärast? Sellepärast, et peamiselt just orjandusliku korra ajal toimus tööjaotus inimeste vahel. Inimesed hakkasid kasutama täiuslikumaid tööriistu. See võimaldas suurel määral tõsta ühiskondliku töö tootlikkust. Avanes võimalus niisuguste inimeste eraldumiseks, kes tegelesid spetsiaalselt vaimse tööga, pühendusid täielikult mitmesugustele teaduseharudele. See põhjustas ühiskonna kultuuri tõusu ja kiirendas tema arenemist. Tulemuseks oli see, et materiaalsete hüvede tootmine hakkas kiiremini edasi liikuma.

Oma arenemise teataval astmel hakkas aga orjanduslik kord pidurdama tootmise edasist kasvu ja kogu ühiskonna arenemist. Ühiskonna suurenenud rikkusi kasutasid ainult orjapidajad, orja — kõigi materiaalsete hüvede peamise tootja — osaks langes aga raske, kurnav töö, virelemine ebainimlikes tingimustes. Orjad ei olnud huvitatud tootmise suurendamisest, tehnika ja tööriistade täiustamisest. Nad suhtusid vaenulikult oma sunnitöösse istandustes, kaevandustes ja kivimurdudes, hävitasid sageli tootmisriistu.

Orjandusliku korra asendas feodaalkord. Feodalismi ajal asus orja kohale mõisniku poolt julmalt ekspluateeritav pärisorjast talupoeg. Talupojal oli oma maatükk, suurema osa ajast töötas ta mõisni-

kule, väiksema osa endale. Talupoeg oli oma töö tulemustest rohkem huvitatud kui ori. Tootlike jõudude arenemine liikus edasi. Kuid saabus aeg, mil ka feodaalkord muutus tootlike jõudude arenemisele takistuseks. Feodaalühiskonna rüpes tekkinud uued tootlikud jõud nõudsid, et tootmistöölised oleksid taiplikumad ja kultuursemad kui harimatud ja kurnatud pärisorjad — talupojad. Töölistel nõuti, et nad masinat tunneksid ja seda õigesti käsitseksid. Kapitalistid eelistasid pidada palgatöölisi, kes olid vabad pärisorjusest ja küllalt kultuurised, et masinaid õigesti käsitseda. Kõige selle tõttu asendus feodaalkord kapitalistliku korraga.

Kapitalismi ajal tekkisid vabrikud ja tehased, ehitati raudteid ja hiiglasuuri laevu, mis ületavad meresid ja ookeane. Kapitalismieelse ajaga võrreldes suurenes mitmesuguste materiaalsete hüvede tootmine kümneid ja sadu kordi. Seda saavutati tänu teaduslikele avastustele, tehnilistele leiutustele, tootmisvõtete täiustamisele. Leiutati ja rakendati tootmisse uusi masinaid, mis töötootlikkust mitmekordselt suurendasid. Auru, seejärel aga elektrienergia abil töötav masin asendas käsitsi töötamise. Kapitalistid laiendasid tootmist, ehitasid uusi ettevõtteid, koondasid neisse tohutul arvul töölisi. Tootlike jõudude arenemise tulemusena kasvas iga liiki toodangu väljalase järsult.

Olles loonud hiiglasuured ühiskondlikud tootlikud jõud, ei suuda kapitalism aga anda neile vastava ulatusega tegevusvälja, ei suuda avada laia teed nende takistamatuks arenemiseks.

Määrates töörahva hulgad viletsusele ja halvendades üha enam nende materiaalset olukorda, kitsendab kapitalism toodetavate kaupade turustamise võimalusi. Loomulikult väheneb seetõttu ka kaupade tootmine.

Kapitalistlikud tootmissuhted on muutunud ta-
kistuseks, piduriks ühiskonna tootlike jõudude eda-
sisele arenemisele.

Kus on väljapääs sellest ummikust, millesse ka-
pitalism on ühiskonna viinud? On ainult üks välja-
pääs: tuleb hävitada kapitalistlikud tootmissuhted.
Või mis on sama, tuleb likvideerida konflikt ühis-
konna võimsate tootlike jõudude ja oma aja ära elan-
ud kapitalistlike tootmissuhete vahel.

Ainult kapitalistlike tootmissuhete hävitamine ja
nende asendamine uutega võib avada ühiskonna
tootlikele jõududele avara tegevusvälja ning luua
tingimused nende piiramatuks arenemiseks ja õit-
senguks.

Oma aja ära elanud tootmissuhete hävitamine
toimub vägivaldsete pöörete, see tähendab revolutsio-
onide teel.

Marx nimetas revolutsioone ajaloo lokomotiivi-
deks, mis viivad ta arenemist edasi. Revolutsiooni
ülesandeks on konflikti kõrvaldamine uute tootlike
jõudude ja vanade, oma aja ära elanud tootmis-
suhete vahel, uute, tootlike jõudude muutunud ise-
loomule vastavate tootmissuhete maksmapanek.

Miks toimub üleminek ühelt ühiskonnakorralt tei-
sele, ühtedelt tootmissuhetelt teistele vägivaldsete
pöörete — revolutsioonide teel?

Sellepärast, et ükski ekspluataatorlik klass — ei
orjapidajad, feodaalid ega kapitalistid ei nõustu
vabatahtlikult loobuma enda kätte kistud rikkustest
ja võimust.

Revolutsiooni tulemusena läheb võim ühe klassi
käest teise kätte. Ajalugu tunneb palju revolutsio-
one. Näiteks kodanlik revolutsioon hävitab feo-
daalkorra. Sotsialistlik revolutsioon hävitab kapita-
lismi. Kapitalismi asendab sotsialism.

Igal ühiskonnakorral on oma erilised majandus-seadused, s. o. materiaalse tegevuse tootmise ja jaotamise seadused, mis reguleerivad kogu ühiskonna majanduselu. Need seadused on ka kapitalistlikul ühiskonnakorral. Mis seadused need on, seda näeme varsti.

Marksism-leninism õpetab, et looduse ja ühiskonna arenemine toimub objektiivsete seaduste järgi, mida inimesed ei saa muuta ega kaotada. Näiteks, kui palju kordi te kivi ka õhku viskaksite, iga kord, kas te seda tahate või mitte, — tähendab sõltumatult teie tahtest, langeb ta alla, aga mitte üles ega kõrvale. Järelikult on olemas seadus, mis avaldub kivi langemisel õhus (gravitatsiooniseadus). Inimesed võivad seda seadust uurida ja tundma õppida, seda oma huvides ära kasutada, kuid nad ei saa seda hävitada.

Looduses toimib palju mitmesuguseid seadusi. Nendele seadustele alluvad kõik loodusnähtused. Inimesed avastavad ja õpivad tundma neid seadusi. Loodusseaduste tundmine võimaldab neid inimeste huvides õigesti kasutada. Materiaalsete tegevuse tootmisel tuginevad inimesed tundmaõpitatud loodusseadustele. Teades näiteks, et soojenemisel kehad paisuvad, jätavad inimesed raudteede ehitamisel rööpaotste vahele teatava vahemaa. Arvestades õhu vastupanu liikuvatele kehadele, annavad inimesed autode, lennukite ja teiste transpordivahendite projekteerimisel neile võimalikult voolujoonelise kuju. Langeva vee jõudu kasutavad inimesed odava elektrienergia saamiseks.

Mida väljendavad siis ühiskonna arenemise majandusseadused?

Majandusseadused ei väljenda mitte juhuslikke fakte ja sündmusi, mis ühiskonnas vahetpidamata toimuvad. **Majandusliku arenemise seadused väl-**

jendavad ühiskondlike sündmuste olulisi, vältimatult vajalikke sidemeid. Majandusseaduste, samuti nagu loodusseaduste toime ei sõltu inimeste tahtest. Inimesed ei saa neid meelevaldselt, oma soovi järgi kehtestada, kaotada, muuta.

Mille poolest erinevad majandusseadused loodusseadustest? Erinevused on järgmised. Loodusseadused on igavesed. Ühiskonna majandusliku elu seadused, erinevalt loodusseadustest, ei ole aga igavesed. Majandusseadused toimivad enamasti teatava ajalooperioodi vältel, misjärel nad asenduvad uute seadustega. Looduses toimivad pimedad, ebateadlikud jõud. Ühiskonnas aga tegutsevad inimesed, kellele on omane teadlikkus. Oma tegevuses püstitavad inimesed endale kindlaid eesmärgi.

Õeldust ei järeldu aga hoopiski, et inimesed saavad meelevaldselt, oma äranägemise järgi allutada ühiskondlikku tootmist ükskõik mis eesmärgile. Inimeste poolt teostatava ühiskondliku tootmise eesmärgi määravad olemasolevad tootmissuhted. Näiteks tehaste, vabrikute, raudteede ja teiste tootmisvahendite kapitalistlik eraomandus määrab ära ühiskondliku tootmise ühe eesmärgi. See eesmärk seisab selles, et kapitalistid saaksid kasumit töötajate ekspluateerimise teel. Kapitalistliku korra likvideerimine, tootmisvahendite üleminek töötajate kätte määrab ära ühiskondliku tootmise teise eesmärgi. See eesmärk seisab ühiskonna materiaalsete ja kultuuriliste vajaduste rahuldamises.

Iga ühiskondliku korra puhul tekivad majandusseadused olemasolevate majanduslike tingimuste alusel. Kui need tingimused muutuvad, kaotavad vanad majandusseadused jõu, «lahkuvad lavalt», ja tekivad uued majandusseadused. Näiteks kapitalism, millele on omane tootmisvahendite eraomandus, tekitas ühed majandusseadused. Sotsialism,

millele on omane tootmisvahendite ühiskondlik omandus, tekitas teised majandusseadused.

Kas inimesed saavad omal soovil asendada ühtesid majandusseadusi teistega? Kas saab näiteks kapitalismi tingimustes toimivat konkurentsi ja tootmise anarhia seadust asendada rahvamajanduse plaanipärase (proportsionaalse) arenemise seadusega?

Kapitalistliku korra säilimisel ei saa seda teha. Kui aga inimesed muudavad majanduslikke tingimusi, s. t. likvideerivad tootmisvahendite kapitalistliku eraomanduse ja annavad tootmisvahendid üle töötajate valdusse, siis sel juhul kaotab konkurentsi ja tootmise anarhia seadus oma jõu, lakkab toimimast. Teda asendab rahvamajanduse plaanipärase (proportsionaalse) arenemise seadus. Järelikult saavad inimesed ühiskonna majandusliku elu seaduspärasustele mõju avaldada **ainult majanduslike tingimuste muutmise teel**. Majanduslike tingimuste muutmine sõltub aga muutustest inimeste tootmisuhetes.

Selgitame öeldut näitega.

Sõjajärgsel perioodil koostati Ameerika Ühendriikides, Inglismaal, Prantsusmaal ja teistes kapitalismaades palju igasuguseid majandusliku arendamise «plaane». Prantsusmaal koostati plaan uue tehnika juurutamiseks tööstusesse. Inglismaal koostas kodanlik teadlane Beveridge tööpuuduse kaotamise plaani. Ameerika Ühendriikides tekkis «elamuehituse plaan». Ameerika Ühendriikide valitsejad alustasid 1948. aastal «Marshalli plaani» ellurakendamist, nimetades seda valelikult «Euroopa majandusliku taastamise plaaniks».

Nagu juba ette võis arvata, kukkusid kõik need «plaanid» häbiväärselt läbi.

Mispärast?

Sellepärast, et kapitalismi tingimustes ei ole mõeldav rahvamajanduse plaanipärane juhtimine. Kapitalistlik majandus on killustatud eraettevõtteks, mis kuuluvad üksikuile kapitalistidele või kapitalistide rühmadele. Iga kapitalist püüab vaid kergesti kasumit saada. Ühiskonna vajadused ei huvita teda üldse. Kui turul on raadiovastuvõtjate hinnad tõusnud, hakkab ta tootma raadiovastuvõtjaid. Kui aga osutub kasulikumaks toota kahureid, hakkab ta kindlasti tootma kahureid.

Kasumite tagaajamisel suurendavad kapitalistid kaupade tootmist. Samal ajal alandavad nad nende poolt ekspluateeritavate tööliste töötasu. Turule paisatakse tunduvalt rohkem kaupu, kui laiad rahvahulgad suudavad osta. Suur hulk kaupu jääb müümata ja saabub majanduskriis. Kriisi ajal vähendavad kapitalistid tootmist. Toodangu väljalase väheneb tunduvalt. Ettevõtjad heidavad tänavale miljoneid töölisi, määrates neid nälgimisele ja piinarikastele kannatustele. Et mitte lasta hindu langeda, hävitavad kapitalistid määratu suurel hulgal kaupu. Tekib absurdne olukord. Miljonid töölisel otsivad tööd, ei leia seda ja virelevad poolnäljas. Samal ajal aga põletatakse miljoneid tonne mitmesuguseid kaupu vedurite küttekolletes, uputatakse merre, valatakse üle mürkainetega, — hävitatakse mitmesugusel viisil.

Niisiis on üheks kapitalismi majandusseaduseks konkurents ja tootmise anarhia. See seadus, nagu ka kõik teised kapitalismi majandusseadused, toimib inimeste tahtest hoolimata ja nende vastu.

Et see seadus, samuti teised kapitalismi majandusseadused lakkaksid toimimast, on vaja hävitada kapitalistlik kord ja asendada see sotsialismiga.

Võtame teise näite. Aeg-ajalt esinevad kapitalistlikes maades majanduskriisid. Neid pole keegi kus-

kil kunagi planeerinud. Nende saabumist ei taotle keegi. Veel enam, rea aastakümnete jooksul on Ameerika Ühendriikide, Inglismaa ja teiste kodanlike riikide valitsused visalt püüdnud majanduskriise likvideerida või nende saabumist edasi lükata. Töötatakse välja spetsiaalseid «abinõusid» võitluseks kriiside vastu. Sellegipärast osutuvad kodanlike valitsejate jõupingutused asjatuiks: Nende soovide kiuste saavad kriisid siiski ja toimivad tohutu suure purustava jõuga.

Miks siis kodanlike maade poliitikategelased ei suuda majanduskriise ära hoida? Muidugi ainult sellepärast, et kriise esile kutsuvad põhjused peituvad kapitalistlikus korras, kapitalistliku korra parandamatuis paistes ja pahedes. Et hävitada kriisid, on vaja hävitada kapitalism, kus valitseb tootmisvahendite eraomandus, äge konkurents ja tootmise anarhia, tööliklassi ja teiste töötajate vaesus ja nälg.

Igal ühiskonnakorral on oma **põhiline majandusseadus**. See seadus määrab antud tootmisviisi olemuse, kõik tema peamised küljed. Ta määrab ja suunab antud ühiskonnakorra kõigi teiste majandusseaduste toimet.

Põhiline majandusseadus näitab esiteks, mis **eesmärgil** toimub materiaalsete hüvede tootmine, ja teiseks, milliste **vahenditega** tootmise eesmärki taotletakse. Majandusseadus, mis määrab nii tootmise eesmärgi kui ka vahendid selle eesmärgi saavutamiseks, määrab sellega ka antud ühiskonnakorra kogu arenemise, on **põhiliseks majandusseaduseks**.

Niisiis oleme selgitanud, et ühiskonna elu ja arenemist ei määra mitte need seadused, mida annavad valitsused, mitte need seadused, mis luuakse inimeste tahtel, nagu väidavad kodanlikud teadla-

sed ja poliitikud. Ühiskonna elu ja arenemise määravad hoopis teised seadused, nimelt ühiskonnas inimeste tahtest sõltumatult toimivad **majandusseadused**.

Oleks aga ekslik arvata, et majandusseadused toimivad paratamatult, et inimesed ei saa neile mingit mõju avaldada. Kui inimesed on ühiskonna arenemise majandusseadused avastanud ja neid tundma õppinud, võivad nad ühtede seaduste toimet piirata, teistele, endale teed murdvatele seadustele vaba tegevusvälja anda, — võivad tunnetatud majandusseadusi ühiskonna huvides ära kasutada.

Aktiivseks võitlejaks majandusseaduste ära kasutamise eest ühiskonna edasise arenemise huvides on alati eesrindlik klass. Kui feodaalkorra rüpes valmis kapitalistlik tootmisviis, võitles kodanlus energiliselt pärisorjusliku korra hävitamise eest. Ta astus välja kuningate ja suurmaaomanike-feodaalide privileegide hävitamise eest, nende poliitilise võimu hävitamise eest. Kodanlus toimis tol ajal eesrindliku revolutsioonilise klassina. See võimaldas tal koondada enda ümber enam või vähem laiu rahvahulki.

Edaspidi aga muutus olukord järsult. Kapitalistliku ühiskonna arenenud tootlikud jõud sattusid konflikti kapitalistlike tootmissuhetega. Seda konflikti iseloomustasid purustavad majanduskriisid, verised sõjad ja töölisklassi klassivõitluse teravnemine kodanluse vastu. Revolutsioonilisest klassist oli kodanlus muutunud reaktsiooniliseks klassiks. Püüdes säilitada enda kätte kistud rikkusi ja võimu, hakkas ta võitlema oma aja ära elanud tootmissuhete säilitamise eest. Kodanlus püüab tagajärjetult säilitada alatiseks kapitalistlikku korda, peatada ühiskonna arenemist.

Kommunistliku partei juhtimisel võitleb tööliklass kapitalistliku korra revolutsioonilise hävitamise eest. Selle võitlusega püüavad tööliselised ja teised töötajad põhjalikult muuta ühiskonna majanduslikke elutingimusi, muuta neid selliselt, et kaasaegse kapitalismi majandusseadused «lahkuksid lavalt» ja lakkaksid toimimast, loovutades koha uutele seadustele.

Vaatleme nüüd kaasaegse kapitalismi põhilist majandusseadust, mis määrab kapitalistliku tootmise eesmärgi ja selle eesmärgi saavutamisele viivad teed.

2. MIS EESMÄRGIL TOODAVAD KAPITALISTID KAUPU

Majanduslik ja poliitiline elu kapitalistlikes maades ja asumaades on keeruline ja mitmepalgeline. Telegraaf, raadio, ajalehed ja ajakirjad teatavad iga päev kõige erinevamatest sündmustest, mis toimuvad imperialistliku leeri maade elus. Esimesel pilgul võib näida, et need sündmused kujutavad endast omavahel mitte midagi ühist omavate faktide keerulist võrku. Tegelikult aga ei ole see nii. Nende faktide tähelepanelikul uurimisel selgub, et nad kõik on üksteisega seotud ja esinevad ühisel pinnal, ühel ning samal alusel.

Võtame näiteks rea fakte. Kaotused tapetutena, surnutena ja teadmata kadunutena kõigis sõdinud maades Teise maailmasõja aastail ulatusid kümnetesse miljonitesse ja olid mitu korda suuremad kui kaotused 1914.—1918. aastani kestnud maailmasõjas. Ameerika Ühendriikide ajakirjandus teatab, et Ameerika töösturite ja pankurite kasumid Teise

maailmasõja aastate jooksul olid 55 miljardit dollarit — see on palju rohkem kui Esimese maailmasõja aastatel. Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni andmetel elavad miljonid inimesed Aasia maades pideva alatoitumise ja nälja vahelisel piiril. Aafrikas ilmuvate ajalehtede teateil sureb üle poole aafriklastest enne 15 aastaseks saamist.

Mis on ühist töösturite ja pankurite kasumitel miljonite sõjas tapetud tööliste ja talupoegadega, miljonite inimeste näljaga Aasias, laste kõrge suremusega Aafrikas? Kas on olemas seos kapitalistlikes maades ja nende asumaades toimuvate mitmesuguste sündmuste vahel? Selgub, et niisugune seos on olemas.

Nende sündmuste uurimine näitab, et nad on kõik ühtse ahela lülid, mis on omavahel tihedalt läbi põimunud, ja et neid tekitab ühe ning sama majandusseaduse — kaasaegse kapitalismi põhilise majandusseaduse toime.

Vaatleme, milles seisab selle seaduse olemus, millal ta hakkas toimima ja milliste tulemusteni ta toime viib.

Raamatutes, brošüürides, ajakirjade ja ajalehtede artiklites esineb tihti väljendus «**kaasaegne kapitalism**». Mida kujutab endast kaasaegne kapitalism? Missugust perioodi ta hõlmab?

Kapitalism kui inimeste eluks vajalike materiaalsete hüvede tootmise viis tekkis XVI sajandil. Kõige varem kindlustus ta Inglismaal ja Prantsusmaal. Nende järel astusid kapitalistliku arenemise teele teised maailma maad.

Kapitalistliku korra arenemises esineb kaks teineteisest järsult erinevat perioodi. Esimene neist hõlmab kaunis pikka ajaloojärku — XVI sajandist kuni XIX sajandi lõpuni. Selle perioodi kapitalismi

nimetatakse vaba konkurentsi kapitalismiks ehk monopolismieelseks kapitalismiks. Konkurentsivõitluses turgude ja tooraineallikate pärast pörkasid sel perioodil üksteisega kokku suhteliselt väikeste ettevõtete omanikud. Igas tööstusharus oli sadu, tuhandeid ja isegi kümneid tuhandeid kapitalistlike ettevõtteid.

Nagu teada, on kapitalistlikus ühiskonnas tehased, vabrikud ja teised tähtsamad tootmisvahendid kapitalistide eraomandiks. Mis puutub aga töölistesse, siis neil ei ole peale oma käte mitte midagi. Et mitte nälga surra, on töölistes sunnitud kapitalistide juurde palgatööle minema ja kerjusliku töötasu eest oma peremeestele suurel hulgal kaupu tootma. Kapitalistid müüvad neid kaupu ja saavad tööliste loodud kasumi endale.

Kapitalistide ohjeldamatu kasumijaht ja äge konkurentsivõitlus nende vahel sunnib neid laiendama tootmist, kulutama osa saadud kasumist uute masinate, tööriistade ja toorainete muretsemiseks, suurendama ekspluateeritavate tööliste arvu. Selle tulemusel muutuvad ettevõtted üha suuremaks, väikeste ettevõtete omanikud ei suuda konkurentsivõitluses vastu pidada ja laostuvad, väikeste ja keskmiste ettevõtete arv väheneb.

XIX sajandi viimastel aastakümnetel toimusid kapitalismi arengus suured muutused. Tööstus ja tehnika astusid uue sammu edasi. Metallurgias leiutati uued terasesulatamisviisid — Thomase, Bessemeri ja Martini viis. Tööstuses ja transpordis võeti laialdaselt tarvitusele auruturbiin, neljataktiline sise põlemismootor ja diiselmootor. Rahvamajanduses mindi üle elektrienergia kasutamisele. Suurt edu saavutati keemia alal.

Tootmistehnika areng soodustas suurettevõtete edasist kasvu. Kaupade tootmine koondus hiigla-

suurtesse vabrikutesse ja tehastesse, kus igaühes oli tuhandeid ja isegi kümneid tuhandeid töölisi. Need hiiglaettevõtted hakkasid välja tõrjuma mitte ainult väikesi ja keskmisi, vaid ka suuri ettevõtteid.

XIX sajandi lõpul ja XX sajandi algul tõusid kapitalistlike riikide majanduses valitsevale kohale monopolid. Monopolideks nimetatakse töösturite ja pankurite võimsaid ühendusi, kes kontrollivad terve rahvamajandusharude toodangut ja selle turustamist. Selle tulemusel muutus monopolismieelne kapitalism monopolistlikuks kapitalismiks, mida nimetatakse kaasaegseks kapitalismiks ehk imperialismiks. Imperialism on kapitalismi kõrgeim ja viimane staadium.

Ülemineku imperialismile kutsus esile tootmise enneolematu kontsentratsioon (keskendus) ja kogu riigi kapitalide ning rikkuste koondumine käputäie monopolistide kätte. Ameerika Ühendriikides näiteks tuleb ühe sajandiku ettevõtete kohta umbes üks kolmandik kõigist töötleva tööstuse töolistest ja umbes kolmandik kogu tööstustoodangu väärtusest. Ainuüksi Ameerika terasetrustile kuulub enam kui üks kolmandik malmi ja terase tootmise võimsusest. Imperialismi ajal on kümned tuhanded üli-suured ettevõtted **kõik**, miljonid pisiettevõtted aga mitte midagi.

Iga kapitalistliku maa — kas imperialistliku leeri juhtiva maa Ameerika Ühendriikide või pisikese Taani rikkus koosneb hiiglasuurest kaupade hulgast. Kapitalistliku tootmise aluseks **on ühiskondlik tööjaotus ja tootmisvahendite ning järelikult ka töösaaduste eraomandus.**

Kapitalistliku korra ajal ei saa tööline ütelda: «Mina valmistasin selle kauba.» Mispärast? Sellepärast, et iga kauba tootmisest ei võta osa mitte üks inimene, vaid väga suur hulk mitmesuguse eriala

töölisi. Nii sisaldab näiteks auto tööstuse ja põllumajanduse paljude harude tööliste tööd. Ühed tehased annavad terast, teised kummi, kolmandad tööpinke ja masinaid, neljandad klaasi jne. Terases, kummis ja klaasis on omakorda ühe riigi paljude rajoonide, mõnikord aga ka teiste riikide tööliste tööd. Seega ühendab kapitalism ülisuurtes kogustes tööd.

Ühes tööjaotusega sisemaal tekkis ja areneb üha rohkem edasi rahvusvaheline tööjaotus. Nii näiteks kannavad Ameerika Ühendriikide elanikud rõivaid, mis on valmistatud lõunapoolsete osariikide vabrikuis, söövad Lõuna-Ameerikast sisseveetud puuvilja ja Argentiinast toodud liha. Inglise tekstiilitöösturid varustavad riidega mitte üksnes oma kaasmaalasi, vaid ka maailma paljude teiste riikide elanikke. Egiptuse puuvilla müüakse kõigis Lääne-Euroopa riikides. Ladina-Ameerika maade ajalehed trükitakse Soomes valmistatud paberil. Vedureil, mis liiguvad Hispaania ja Portugali raudteedel, on kaubamärk «Valmistatud Saksamaal».

Iga kaup müüakse turul kindla hinna eest. Nii näiteks maksab Ameerika Ühendriikides paar saapaid kümme dollarit, «Fordi» auto — 2000 dollarit. Mispärast on auto 200 korda kallim kui üks paar saapaid? Sellepärast, et auto valmistamiseks kulutatakse umbes 200 korda rohkem tööd kui ühe paari saabaste tegemiseks. Järelikult on auto suurema väärtusega kui paar saapaid.

Marksistlik-leninlik majandusteadus õpetab, et kauba väärtuse määrab selle kauba valmistamiseks kulutatud töö hulk. Mida rohkem tööd kulutatakse mõne kauba valmistamiseks, seda suurem on kauba väärtus, järelikult ka hind. Hind pole midagi muud kui rahas väljendatud kauba väärtus. Kui näiteks ühe paari saabaste eest makstakse 10 dollarit kul-

las, siis seda sel põhjusel, et ühe paari saabaste tegemiseks (looma talitamine, naha töötlemine, õmblemine, saabaste pakkimine jne.) kulutatakse samapalju tööd kui 8,8 grammi kulla tootmiseks, mida sisaldab 10 dollarit.

Esimesel pilgul näib, et kui kauba väärtus on seda suurem, mida rohkem tööd on kulutatud selle tootmiseks, siis oskamatu ja vilumatu tööline, kes kulutab kauba tootmiseks rohkem tööd kui kogenud meister, saab oma kauba eest rohkem raha. Selline mõttekäik on väär.

Kauba väärtust ei määra mitte üksiku töölise poolt kauba tootmiseks kulutatud aeg, vaid ühiskondlikult vajalik tööaeg. See on aeg, mida kulutab keskmise oskusega tööline keskmise tööpingega, tehnika teatava arengutaseme juures.

Tootes kaupu, kulutab kapitalist raha tooraine ja materjalide hankimiseks, tööpalga väljamaksmiseks ja teisteks vajadusteks, mis on seotud tootmisega. Kõiki neid kulusid nimetatakse tootmiskuludeks. Toodetud kaubad müüb kapitalist palju kõrgema hinnaga, kui olid tootmiskulud. Vahe müügihinna ja tootmiskulude vahel ongi kapitalisti kasum. Kui näiteks kapitalisti kulud raadioaparaadi tootmisel on 80 dollarit (tootmiskulud), raadioaparaadi hind turul aga on 100 dollarit, siis kapitalisti kasum sel juhul on 20 dollarit. Kasumi suhet tootmiskuludega nimetatakse **kasuminormiks**. Meie näites on see 25 protsenti.

Marx nimetas kasuminormi kapitalistliku tootmise liikumapanevaks jõuks. «Toota ainult niipalju ja niivõrd, kuivõrd saab toota kasumiga.»

Kust tekib selline kasum? Mis on selle allikaks?

Marksistlik-leninlik majandusteadus õpetab, et kasumi allikaks on töölisele tasumata jäänud töö.

Sellest kasumist rikastuvad kapitalistid ja suur hulk nende parasiitlikke sulaseid.

Kapitalismi ajal on tööjõud kaup. Töölisel ei ole tootmisvahendeid, tal on ainult oma tööjõud. Et mitte nälga surra, on tööline sunnitud kapitalistile oma tööjõudu müüma. Tööjõu palkamine ei ole midagi muud, kui tööjõu ostmine ja müümine. Tööline müüb oma tööjõudu, kapitalist aga ostab seda.

Kuid me tegime äsja kindlaks, et kauba väärtuse määrab töö. Kuidas aga määratakse kindlaks tööjõu kui kauba väärtus? Tööprotsessis kulutab tööline oma lihaste ja närvide energiat. Selle energia taastamiseks vajab ta toitu, riietust, elamut ja puhkust. Ehk teisiti öeldes, töölisel on vaja teatud koguses materiaalseid hüvesid, elatusvahendeid. Neil elatusvahenditel on teatavasti väärtus. Järelikult võrdub tööjõu väärtus töölise ja tema perekonna ülalpidamiseks vajalike elatusvahendite väärtusega.

Oletame, et töölisele makstakse ühe töötundi eest 1 dollar. Oletame edasi, et tööline peab oma tööväime taastamiseks ja perekonna ülalpidamiseks teenima päevas 4 dollarit. Sel juhul peab ta oma tööjõu päevase väärtuse taastamiseks töötama neli tundi.

Kapitalist teab töölise palkamisel, et viimase tööjõud maksab neli töötundi. Just niisugune hulk tööd tuleb kulutada materiaalsete hüvede tootmiseks, mida tööline vajab enda ja oma perekonna ülalpidamiseks. Samal ajal aga teab kapitalist väga hästi, et töölise tööjõu väärtus ja tema poolt tööpäeva keskel loodud väärtus on kaks erinevat suurust.

Kapitalist sunnib töölist töötama mitte neli, vaid kaheksa, üheksa, kümme ja isegi enam tundi ning ei maksa nende lisatundide eest midagi. Väärtust,

mida tööline loob lisatöö ajal ja mida kapitalist tasuta omastab, nimetatakse lisaväärtuseks. Lisaväärtus on töölise poolt loodud väärtuse ja tööjõu väärtuse vahe. Kui tööline loob kümnetunnise tööpäeva jooksul väärtuse, mis maksab 10 dollarit, tema tööjõu väärtus aga on neli dollarit, siis on lisaväärtus kuus dollarit. Selle lisaväärtuse omastavadki kapitalistid kasumi näol.

Oma kuulsas töös «Kapital» tõestas K. Marx, et kapitalistliku ühiskonna eksisteerimise aluseks on palgatööliste klassi ekspluateerimine kapitalistide klassi poolt. Ta avastas lisaväärtuse seaduse, kapitalistliku kasumi tekkimise ja kasvamise seaduse. Lisaväärtuse õpetus on kõige tähtsam Marxi majandusteaduse teoorias.

Kodanlikud majandusteadlased ja teised töösturite ning pankurite poolt ohtralt kinnimakstud kapitali õpetatud palgasulased on täis kirjutanud paaberimäed, püüdes tõestada, et kaasaegsed kapitalistid tootvat kaupu kogu ühiskonna vajaduste rahuldamiseks. Mis aga puutub kapitalistide kasumitesse, siis olevat need esiteks võrdlemisi madalad ja teiseks on need ainult kapitalistile tasuks tema töö eest tootmise organiseerimisel. Nii näiteks väidab ameerika kodanlik majandusteadlane Mayers oma raamatus «Töösuhete majandusteadus», mis ilmus Ameerika Ühendriikides 1951. aastal, et vabrikute, tehaste, šahtide, kaevanduste ja raudteede omanikud on «ühiskonna heategijad», et nad olevat rahul «väikese kasumiga». Seda palgaorjuse kaitsjat kordab teine kodanluse kannupoiss professor Galantierre, kes ütles, et kaasaegne kapitalism «ei tegele ekspluateerimisega».

Kas need väited vastavad tõe? Ei vasta. Kodanlikud majandusteadlased petavad teadlikult laialdasi rahvahulki töösturite ja pankurite huvides.

Arvukad faktid ja nende faktide tundmaõppimine näitavad, et kaasaegse kapitalistliku tootmise eesmärk seisab mitte inimese mitmesuguste vajaduste rahuldamises, vaid maksimaalse (ülikõrge) kasumi saamises. Monopolidel ei ole teisi huve peale kolossaalsete kasumite saamise. Kaupade tootmine huvitab neid ainult sel määral, kui palju see võib tuua kasumeid. Neid ei huvita sugugi toodetud materiaalsete väärtuste kasulikkus. Täitmatu kasumiiha rahuldamiseks toodavad kapitalistid või asemel kahureid, kasutoovate arstlike preparaate asemel mürske surmatoovate bakteritega, majapidamistarvete asemel purustavaid aatomi- ja vesinikupomme.

Maksimaalne kasum erineb tunduvalt keskmisest kasumist, mida kapitalistid said enne seda, kui kapitalism kasvas üle imperialismiks.

Kapitalismi vaba konkurentsi ajal, s. o. kuni imperialismini said keskmist kasumit tavaliselt **kõik** kapitalistid — tehaste, vabrikute, kaubandusettevõtete, pankade ja teiste kapitalistlike ettevõtete omanikud. Imperialismi ajal ei saa maksimaalset kasumit mitte kõik kapitalistid, vaid ainult kapitalistide võimsad monopolistlikud ühendused.

Kuidas kujunes keskmine kasum?

Oletame, et riide tootmisega tegelnud kapitalist sai investeeritud kapitalilt 20 protsenti kasumit, kapitalist aga, kes tootis kelli, sai kasumit 35 protsenti. Käesoleval juhul vähendas tekstiilitööstur riide tootmist ja kasutas vabanenud kapitali kellade tootmiseks. Nii talitasid ka teised kapitalistid, kelle kasuminorm oli alla 35 protsendi. Tulemuseks oli, et kellade müük turul järsult suurenes, nende hinnad aga langesid. See vähendas kapitalistide kasumit, kes tegelesid kellade tootmisega. Riidetootmise vähendamise ja kapitalide voolamise tõttu teis-

tesse tootmisharudesse tõusid samal ajal tekstiili-kaupade hinnad, mis suurendas kasumit tekstiilitootmise harudes.

Seega, sõltumata kapitalisti tahtest, põhjustas kapitalide alaline sunnitud voolamine ühest tootmisharust teise seda, et kõik kapitalistid said ühesuguselt kapitalilt peaaegu ühesuguse kasuminormi. Nii näiteks, kui kasuminorm oli 20 protsenti, siis kapitalist, kellel oli 10 000 dollarit kapitali, sai kasumit 2000 dollarit, kapitalist aga, kellel oli 20 000 dollarit kapitali, sai 4000 dollarit kasumit. Niisugust kasumit nimetatakse keskmiseks kasumiks.

Keskmine kasum on **palju väiksem** maksimaalsest kasumist. Väikeste ja keskmiste kapitalistide kasumid on palju väiksemad hiiglasuurtest kasumitest, mida saavad monopolid. Nii said Ameerika Ühendriikides kõik riigi töötleva tööstuse kapitalistid, suurte, väikeste ja keskmiste ettevõtete omanikud, 1950. aastal keskmiselt 28 protsenti kasumit investeeritud kapitalilt. Samal ajal oli ülisuurte monopolide kasum 40—50 ja enamgi protsenti.

Mis põhjusel ei ole kaasaegne kapitalist enam rahul keskmise kasumiga nagu kapitalist monopolismieelse kapitalismi ajajärgul? Mispärast peavad monopolid sellist vihast võitlust kõige suuremate kasumite pärast?

Varem, vaba konkurentsi ajal, oli olukord järgmine. Et kasutoovalt tootmisega tegelda ja alaliselt seda laiendada (laiendatud taastootmine), jätkus kapitalistile küllaldaselt keskmisest kasumist. Keskmise kasumi seadus võimaldas igal ettevõttel säilitada ja suurendada oma kapitali. Kui üksikutel kapitalistidel õnnestus uue tehnika rakendamise ja töötotlikkuse suurendamisega oma ettevõttes piirata ja vähendada tootmiskulusid, siis said need kapita-

listid veel lisakasumit peale keskmise kasumi, mida said kõik kapitalistid. Kuid seda lisakasumit ei suutnud need kapitalistid pikemaks ajaks säilitada. Niipea kui nende poolt rakendatud tehnilisi täiendusi hakati ulatuslikult rakendama ühe tootmisharu kõigis teistes ettevõtetes, ei saanud üksikud kapitalistid enam lisakasumit. Seega, kuigi iga kapitalist taotles igal viisil kõige suuremat kasumit, ei võimaldanud selle ajajärgu majanduslikud tingimused üksikutele kapitalistidele pikemat aega saada sellist kasumit ja nad pidid rahulduma keskmise kasumiga.

Hoopis teistsugune on olukord monopolide valitsemise ajal. Monopolistlik kapitalism ei ole juba enam keskmise ega isegi ülikasumiga rahul. Haaranud enda kätte tähtsaimad rahvamajandusharud, on kõige suurematel monopolidel võimalik saada ülikõrgeid kasumeid. Üksikute monopolide valitsemine kapitalistlike riikide majanduses raskendab kapitalide vaba voolamist ühest tootmisharust teise, nagu see oli enne imperialismi. Ülisuurte monopolide valitsemise ajal on monopolistidel maksimaalse kasumi omastamine mitte üksnes võimalik, vaid kapitalistliku tootmise laiendamiseks isegi vajalik.

Ülisuurte kasumite ohjeldamatu tagaajamine monopolistide poolt ei ole mitte ainult nende isiklik soov. See on nende eksisteerimise tungiv vajadus. Ükski monopolistlik ühendus, kes valdab hiiglasuurt tööstust, ei saa püsida ega kindlustada oma positsioone, suuremal või vähemal määral regulaarselt tootmist suurendada, kui ta ei saa maksimaalset kasumit. Monopol, kes ei saa maksimaalset kasumit, ei saa ka kapitali akumuleerida ja neelatakse lõpuks paratamatult teiste võimsamate monopolide poolt.

Monopolid paigutavad tohutu suuri kapitale ehitustesse, seadmetesse, masinatesse, toorainesse ja materjalidesse, s. o. tootmisvahendesse. On kerge mõista, et mida suurem on tootmisvahendite väärtus, seda suuremaid kasumeid on vaja tootmise laiendamiseks. Ehk teiste sõnadega, mitte igasugune rahasumma ei ole küllaldane masinate, jõuseadmete ja teiste tootmisvahendite täiendavaks hankimiseks. Monopolistliku kapitalismi arenemisega see summa kasvab. Järelikult peavad kasvama ka monopolistide kasumid.

Kaasaegse kapitalismi ajal ei lõpe konkurentsi võitlus, vaid see muutub eriti teravaks ja hävitavaks. Monopolide vahelisel konkurentsil on äärmiselt äge iseloom. Võitluses turgude ja tooraineallikate pärast kasutavad monopolid ära igasuguseid vahendeid — vägivalda, altkäemaksu, keerulisi finantsilisi mahhinatsioone, vastastelt krediidi saamise võimaluste äravõtmist jne. kuni plahvatuste ja tulikahjude organiseerimiseni konkurentide tehastes, vabrikutes ja šahtides. Imperialistlike kiskjate vaheline võitlus sunnib neid endid täiustama tehnikat, laskma käiku uusi, palju suurema tootmisvõimsusega masinaid, asendama vananenud masinaid enne nende täielikku füüsilist kulumist. Vananenud tehnika asendamine uue tehnikaga nõuab tohutu suuri lisakulutusi, mis kaetakse kasumitest.

Tingimustes, kus terved tootmisharud on monopoliseeritud väheste tööstusmagnaatide poolt, omandab võitlus üksikute monopolide jagamatu valitsemise pärast sisemaal ja maailmaturul eriti ägeda iseloomu. Niisugustes tingimustes ei saa ükski kapitalistlik monopol säilitada oma positsioone, kui ta ei saa maksimaalset kasumit.

Seega oleme kindlaks teinud, missugusele ees-

märgile on allutatud kaasaegne kapitalistlik tootmine.

Järgnevalt vaatleme üksikasjalisemalt kolme põhilist viisi, mida kasutavad kapitalistlikud monopolid maksimaalse kasumi saamiseks.

3. RAHVAHULKADE EKSPLUATEERIMINE, LAOSTUMINE JA VAESUMINE KAPITALISTLIKES MAADES

Üheks meetodiks, millega töösturid ja pankurid kindlustavad endale maksimaalseid kasumeid, on kapitalistlike maade tööliklassi ja teiste töötajate metsik ekspluateerimine ja paljaksröövimine.

Mida tähendab ekspluateerimine?

Ekspluateerimine on võõra töö omastamine tootmisvahendite omaniku poolt.

Eespool kõnelesime, et kapitalistide kasumite allikaks on lisaväärtus, mida nad saavad palgatöölise töö tasuta omastamise teel, kes on sunnitud oma tööjõudu kapitalistidele müüma. Tasumata palgatöö saaduste omastamine ongi kapitalistlik ekspluateerimine. Mida suuremat lisaväärtust saab kapitalist töölise ekspluateerimisest, seda suurem on tema kasum.

Kapitalistid on huvitatud sellest, et igati töölistest välja pressida rohkem lisaväärtust ning suurendada oma kasumeid. Selleks sunnivad nad töölist tööaja jooksul tootma rohkem kaupu ja pikendavad tööpäeva. Nii üks kui teine on kapitalistliku ekspluateerimise suurendamine, mis tõstab lisaväärtust.

Kaasaegse monopolistliku kapitalismi ajal, kus valitseb maksimaalse kasumi tagaajamine, on tööliklassi ekspluateerimine äärmiselt julm ja eba-

inimlik. Täitmatu kasumiiha rahuldamiseks ei põlga ekspluateerijad mitte mingisuguseid vahendeid. Kuristik käputäie kapitalistlike parasiitide rikkuse ja rahvahulkade vaesuse vahel laieneb üha rohkem. Kunagi varem pole Marxi raevukad sõnad kõlanud nii jõuliselt kodanluse kui klassi kohta, kes ei ole suuteline kindlustama oma palgaorjadele isegi orjalikku äraelamist.

Iga aastaga suurendavad monopolid töölisklassi ekspluateerimist otseselt vabrikutes, tehastes, transpordi alal ja teistes tootmisharudes. Töölise ekspluateerimine pärast seda, kui ta on saanud oma töötasu, kestab edasi teiste kodanlaste — majaomanike, kaupmeeste jne. poolt. Proletariaat, töötav talurahvas, kõik madalapalgalised elanike rühmad kodanlikes maades kannavad endal kodanliku riigi ja selle seljataga seisvate ülisuurte monopolide täiendava ekspluateerimise iket. See täiendav ekspluateerimine toimub maksude, laenude ja väärusetuks muutuva paberraha kaudu, mis kõik järsult alandab töötava rahva elutaset. Ebainimliku ekspluateerimise tagajärjel vaesuvad rahvahulgad nii absoluutselt kui ka suhteliselt.

Milles seisab absoluutne vaesumine?

Töölisklassi ja teiste töötajate absoluutne vaesumine seisab selles, et pidevalt langeb nende reaalpalk, see tähendab, et väheneb materiaalsete hüvede hulk, mida töötajad saavad osta oma rahaliste sissetulekute eest, et suureneb töötute arv, et tõuseb töointensiivsus (tööpinge), mis kurnab tööliste jõudu ja tervist, et järsult halvenevad nende toitumine ja korteriolud.

Ameerika Ühendriikide töötleva tööstuse tööliste reaalpalk langes 1951. aastal 24 protsenti, võrreldes 1939. aastaga. Tööliste reaalpalk Lääne-Saksamaal oli 1952. aastaks langenud 30 protsenti alla sõja-

eelse taseme. Inglise tööliste reaalpalk oli 1952. aastal 20 protsenti madalam sõjaeelsest. Prantsusmaal ja Itaalias oli tööliste reaalpalk 1952. aastal poole väiksem sõjaeelsest. Tööraha reaalpalga langedamine tähendab seda, et nad iga aastaga saavad oma palga eest osta järjest vähem hädavajalikke tarbeesemeid.

Milles seisab suhteline vaesumine?

Rahvahulkade suhteline vaesumine väljendub selles, et nende osa rahvatulus pidevalt väheneb, ekspluateerijate osa aga kasvab.

Rahvatulu on osa ühiskonna koguproduktist. Missugune osa nimelt, seda näeme otsekohe.

Ühiskondlik koguprodukt koosneb mitmesuguste materiaalsete hüvede — tootmisvahendite (masinad, tööpingid, agregaadid, jõuseadmed, tooraine jne.) ja tarbimisesemete (toiduained, riietus, jalatšad jne.) hulgast, mida ühiskond on tootnud teatud kindla ajavahemiku — näiteks ühe aasta jooksul. Et tootmine toimuks pidevalt, ei saa ühiskond toodetud ühiskondlikku koguprodukti ära kasutada isiklikuks tarbimiseks. Ta peab osa sellest produktist andma aasta jooksul tootmisprotsessis kulutatud tooraine, kütte, masinate ja teiste tootmisvahendite asendamiseks. See osa ühiskondlikust koguproduktist, mis jääb järele pärast tootmisvahendite asendamist, on rahvatulu. Eeltoodust järeldub, et rahvatulu koosneb, esiteks, toodetud tarbimisesemetest ja, teiseks, tootmisvahenditest, mis on ette nähtud akumulatsiooniks, s. o. ühiskondliku tootmise laiendamiseks. Ekspluataatorlikud klassid omastavad kapitalistlikes maades üle poole rahvatulust, kuigi see on loodud tööliste ja talurahva, s. o. rahva elanikkonna rõhuva enamuse tööga.

Välisriikide statistika andmeil vähenes Ameerika Ühendriikides töötajate osa rahvatulus 54 protsen-

dilt 1929. aastal 48 protsendile 1950. aastal. Lääne-Saksamaa rahvatulus langes töötajate osa 1952. aastal 39 protsendile 57 protsendi asemel 1947. aastal. Pidevalt väheneb töötajate osa rahvatulus ka teistes imperialistliku leeri maades.

Iga aastaga kasvavad kapitalistide kasumid. 1938. aastal olid Ameerika Ühendriikide monopolide kasumid 3,3 miljardit dollarit, 1946. aastal ulatusid need 23,5 miljardi dollarini, 1952. aastal olid kasumid 39,2 miljardit dollarit.

Püüdes saada võimalikult suuremaid kasumeid, sunnivad monopolistid oma palgasulaseid töötama äärmiselt suure pingega. «Ettevõtjale,» öeldakse Ameerika brošüüris «Majanduskriis ja külm sõda», «on tööliste töö intensiivistamise süsteem nende «kiirustamine» — tööpalka alandamise vorm. Töölisele on see sagedasti surm.»

Mida tähendab töö kõrge intensiivsus kapitalistlikus ettevõttes? See tähendab, et ühe ja sama ajavahemiku jooksul kulutab tööline rohkem jõudu, rohkem lihaste ja närvide energiat. Selline energia-kulu suurendamine ei ole sisuliselt midagi muud kui tööpäeva pikendamine. Selle pikendatud tööpäeva jooksul ei tooda tööline mitte üksnes rohkem saadusi, vaid ta toodab ka rohkem lisaväärtust, mille omastab kapitalist. Ülemäärane tööpinge ongi üheks monopolistide maksimaalse kasumi allikaks.

Töö intensiivsuse tõstmine tootmises toob kaasa õnnetusjuhtumite kasvu, vigastused, organismi enneaegse vananemise ja raugastumise, tööliste hävinemise. Ameerika statistika andmeil võetakse näiteks «Fordi» tehastes igal aastal kümneid tuhandeid uusi töölisi vigastatute või kõrget töötempot mitte väljakannatanud tööliste asemele.

Hullumeelse töötempoga kapitalistlike maade tehastes ja vabrikutes käib kaasas kutsehaigusi põde-

vate inimeste arvu kasv. Ameerika Ühendriikide endise presidendi Trumani sõnade järgi hukkus Ameerika Ühendriikides ainuüksi 1951. aastal sel põhjusel 15 000 inimest ja ligi kaks miljonit inimest kaotas ajutiselt töövõime. Inglismaal hukuvad šahtides iga aasta sajad inimesed, tuhanded aga saavad raskeid vigastusi. Sõjaliste ettevalmistuste suurenemisega kasvab ka õnnetusjuhtumite arv.

Töölise ekspluateerimise suurenemisega töö intensiivistamise teel ei käi kaasas vastav tööpalka tõus. Inglismaal näiteks kasvas toodang ühe töölise kohta, kes tegeleb otseselt rauatöötlemise ja terasevalamise tööstuses, 1938.—1948. aastani 34 protsenti, tööpalk aga jäi endiseks. Monopolistlik kapital hoiab töölise palka tööjõu väärtusest palju madalamal tasemel.

Ameerika Ühendriikides, Inglismaal, Prantsusmaal ja teistes kapitalistlikes maades on alatoitlus saanud üldiseks ja alaliseks nähtuseks. Brasiilia majandusteadlase, raamatu «Nälja geograafia» autori de Castro tunnistusel nälgib alaliselt kaks kolmandikku kapitalistliku maailma elanikkonnast.

Kehtestades kõrgeid monopolihindu tarbeesemetele, võtavad kapitalistid tööliselt võimaluse oma palga eest muretseda vajalikke tarbeesemeid. Toiduainete ja teiste esmajärjekorras vajalike tarbeainete hinnad tõusevad iga aastaga. Inglismaal tõusis leiva hind ainuüksi 1952. aasta jooksul 25 protsenti, või ja liha hind — 20 protsenti, suhkru hind — 17 protsenti.

Töötajate vaesumise üheks tähtsamaks näitajaks on korteriolude järsk halvenemine.

Ameerika Ühendriikides elas näiteks 1952. aastal 3 500 000 perekonda poollagunenud majades ja 11 000 000 perekonda leidis ulualuse elamuis, kus puudusid ka kõige algelisemad mugavused. Ainu-

üksi Londonis ei ole poolel miljonil elanikul üldse mingit eluaset. Kõigis kapitalismimaades on suurlinnade paratamatuiks kaaslasteks rohkearvulised pimedad niisked poollagunenud urkad, kus elavad töölised.

Rahvahulkade vaesumise tähtsamaks näitajaks on alalised töötute armeed. Määratu suured töötajate hulgad otsivad iga päev tööd, kuid nad ei leia seda. Nad elatuvad viletsaist armuandidest ja toitu otsides tuhnivad prügikastides.

Ameerika Ühendriikides oli 1952. aastal 3000000 alaliselt töötut ja 10 000 000 osaliselt töötut. 1953. aasta mais oli Inglismaal 380 000, Itaalias 2 200 000, Lääne-Saksamaal 1 500 000 täielikult tööta töölist. Indias puudub 50 000 000 inimesel enam või vähem kindel sissetulek.

Pidev massiline töötaolu avaldab mõju tööjõu turule. Seda mõju kasutavad kapitalistid töötavate tööliste juba niigi madala palga alandamiseks. Maksimaalse kasumi tagaajamisel kasutavad kapitalistid ulatuslikult naiste ja laste odavat tööjõudu. 1940. aastal olid Ameerika Ühendriikide kõigest tööstustöolistest 25 protsenti, 1951. aastal aga juba 31 protsenti naised. Seejuures on naise palk tunduvalt madalam mehe palgast. Ameerika Ühendriikide statistika andmeil on sõjajärgseil aastail mitmesugustes majandusharudes töötavate naiste palk 50—75 protsenti meeste palgast.

Monopolistlik kapital ekspluateerib halastamatult ka alaealiste tööjõudu. Iga aasta on 1 300 000 Ameerika töötajate last sunnitud näljasurma kartusel lahkuma koolist ja otsima endale teenistust. Ettevõtetes töötavate Ameerika laste arv suurenes aastail 1941—1951 kolmekordseks.

Maksimaalse kasumi saamiseks rakendavad monopolistid palga määramisel rassilise ebavõrdsuse

poliitikat. Nii näiteks saavad Ameerika Ühendriikides neegertöölised oma töö eest 45 protsenti vähem kui valged.

Saagiahned monopolistid ei piirdu töölisklassi ekspluateerimise ja paljaksröövimisega, vaid nad saavad tohutu suuri kasumeid ka sadade miljonite töötavate talupoegade kõige häbitumast paljaksriisumisest. Seetõttu on kapitalistlike riikide talurahvas poolnäljas.

Monopolistliku kapitali kiskjad laostavad talupoegi röövelliku hindadepoliitikaga. Ennekõike röövitakse talupoega kui toormaterjali andjat toiduainete- ja kergetööstusele. Kasutades talurahva lootusetut olukorda (määratu suured maksud, võlad pankadele ja suurmaaomanikele jne.), määravad kapitalistid teraviljale, lihale, võile, juurviljale, puuvillale, puuviljale ja teistele põllumajandussaadustele äärmiselt madalad hinnad. Ameerika Ühendriikides näiteks müüvad monopolistid tarbijale piima ja piimasaadusi 4—5 korda kõrgema hinnaga, kui nad maksavad nende eest talupojale.

Samal ajal röövivad monopolid talupoega mitte üksnes kui müüjat, vaid ka kui ostjat. Makstes talupoegadele nende toodangu eest madalat hinda, tõstavad monopolistid pidevalt nende kaupade ja materjalide hindu, mida talupoeg tarvitab oma majapidamises, samuti nende kaupade hindu, mida talupoeg vajab oma isiklike tarvete rahuldamiseks. Kaupade, mida talupoeg müüb, ja tööstuskaupade, mida talupoeg ostab, hinna vahe suureneb üha enam monopolistide kasuks ja talupoegade kahjuks.

Kuid ostes talurahvalt toiduaineid ja tooraineid poolmuidu, müüvad monopolid neid töötajaile, s. o. töölistele, teenistujatele ja teistele tarbijatele kõrgete hindadega. Vahe kõrge jaehinna, millega kau-

bad müüakse tarbijale, ja madala hulgihinna vahel, millega kaubad ostetakse talurahvalt, läheb monopolistide taskusse. Nii sai Ameerika talupoeg 1945. aastal keskmiselt 54 centi igast sajast cendist, mis tarbija maksis toidukaupade eest, 1952. aasta detsembris aga ainult 45 centi. Talurahva ja tarbija paljaksröövimisest said Ameerika toiduainete-monopolid ainuüksi 1952. aastal 2 miljardit dollarit puhaskasu.

Kodanliku riigi maksustamissüsteem etendab tähtsat osa ülisuurte kasumite kindlustamisel miljardäridele ja miljonäridele. Nagu hiiglasuur pump pumpab keeruline maksustamismehhanism töörahvahulkade-maksumaksjate taskust välja määratu suured summad. Need summad suunatakse riigieelarve kaudu sõjatellimuste ja hangete tasumise teel pideva vooluna monopolistide kassadesse.

Esimesel pilgul näib, et kodanliku ühiskonna kõik klassid ja rühmad — töösturid, pankurid, mõisnikud, töölised, talupojad ja intelligents — maksavad kõik ühte viisi makse.

Tegelikult aga lasub kogu maksuraskus laialdasel rahvahulkadel. Mis aga puutub ekspluataatorlikesse klassidesse, siis leiavad viimased ikka mingisuguse tee, kuidas neile määratud maksude maksimisest kõrvale põigelda ja maksukoormat töörahva õlgadele veeretada. Paljude inimpõlvede jooksul on ekspluateerijad ja nende teenrid kodanlikes valitustes kogu oma eluaeg tegelnud rafineeritud võtete leiutamise ja kuidas makse tööliklassi ja teiste tööliste kaela veeretada.

Kapitalistlike maade valitsejad on teadlikult välja töötanud niisuguse maksustamise süsteemi, milles töörahvahulkadel on raske orienteeruda. Sellega on seletatav ka asjaolu, et Ameerika Ühend-

riikide, Inglismaa, Prantsusmaa ja teiste kapitalistlike maade maksustamissüsteemid ja maksudealane seadusandlus on uskumatult keeruline ja segane.

Monopolistide kasumite kasv ja tööliklassi ning teiste töörahvahulkade paljaksröövimise suurendamine maksude abil on ühe ja sama medali kaks külge. Pole juhuslik, et kapitalistlikes maades moodustavad maksud käesoleval ajal kolmandiku kuni poole töötajate rahalistest sissetulekutest. Kõigis kapitalistlikes maades tõusevad maksud, kehtestatakse uusi makse, vähendatakse või likvideeritakse elanikkonna vaesemate kihtide juba niigi väikesed maksusoodustused. Samal ajal võimaldab kapitalistlike ettevõtete sissetulekute kohta ebaõigete aruannete esitamine ja riigiametnike müüdavus monopolistidel varjata oma kasumite tõelist suurust ja kõrvale põigelda neile määratud maksude suurema osa tasumisest. Need summad aga, mida monopolistid peavad maksma riigieelarve tuludesse, veeretavad nad mitmesugusel teel töörahva õlgadele (näiteks kaubahindade, korteriüüri jm. tõstmise teel). Veelgi enam, kapitalistlike maade valitsused tagastavad mitmesugustel ettekäänatel monopolistidele suurema osa nendelt saadud maksusummadest. Maksustamise mehhanismi kasutatakse ka selleks, et võtta väikestelt ja keskmistelt kapitalistidelt suur osa kasumist riigieelarvesse, kust need kasumid mitmesugusel teel lähevad miljardäride ja miljonäride kätte.

Laiade rahvahulkade paljaksröövimise suuremine maksustamise teel väljendub selles, et suureneb maksudest saadav summa, mis laekub riigieelarvesse, suureneb maksumaksjate arv, suurenevad maksud iga inimese kohta, suureneb töötasu see osa, millest mahaarvestus läheb maksude näol riigikassasse.

Kapitalistlike maade rahvahulgad maksavad mitmesuguseid makse, mis erinevad mitte ainult oma nimetuse, vaid ka sissenõudmise viisi poolest. Nad maksavad nii otseseid kui ka kaudseid makse. Otsesed on niisugused maksud, mida võetakse otsestelt palgalt ja teistelt töötajate sissetulekutelt (näiteks tulumaks). Kaudsed maksud on sellised, mis «peidetakse» kauba hinda erilise juurdehindluse näol kodanliku riigi eelarve kasuks.

Kuidas seda tehakse?

Näiteks maksab New Yorgi elanik paki paberostide ostmisel peale selle põhihinna, kuhu kuuluvad tootmiskulud ja kapitalisti kasum, veel juurdehindluse. Need maksud arvestatakse peaaegu kõigi laiatarbekaupade — leiva, soola, või, liha, tubaka, alkohoolsete jookide jm. hinna sisse. Nende maksude sissenõudmisel ei arvestata maksumaksjate maksuvõimet ega nende sissetulekut. Kaudseid makse maksavad nii töölised kui ka miljonärid. Kuna miljonäre on käputäis, peamise ostjaskonna aga moodustavad väikese sissetulekuga määratu suured töörahvahulgad, siis langeb suurem osa kaudsetest maksudest just nendele. Sellepärast maksustavadki miljardäride ja miljonäride teenistuses olevad kapitalistlike maade valitsejad kaudsete maksudega kõiki laiatarbekaupu.

Üheks kolossaalsete kasumite saamise meetodiks on monopolistidel riigilaenu obligatsioonide ostmine ja nende pealt protsentide saamine. Mida rohkem kodanlik riik laseb välja riigilaenu obligatsioone, s. o. mida suurem on riigivõlg, seda suuremat kasumit saavad monopolistid.

Summad, mida kodanlik riik saab riigilaenu obligatsioonidest, lähevad avalikul ja maskeeritud kujul kapitalistlikele magnaatidele sõjatööstuse laiendamiseks, sõjalise iseloomuga teaduslike uurimis-

tööde ja muude rahvavaenuliku iseloomuga ürituste teostamiseks.

Mida siis kujutavad endast riigivõlad? Kellele ja mille eest võlgneb kodanlik riik? Kui suured on riigivõlad ja mis on nende suurenemise põhjus?

Tohutu suuri summasid riigiraha neelavad sõjad ja nende ettevalmistamine, samuti kodanluse vägivalla ja rõhumise riigiaparaadi (sõjaväe, politsei, sandarmeeria, kohtu, prokuratuuri, kaitsepolitsei, ministrite ja valitsusaparaadi teiste kõrgete ametnike jm.) ülalpidamise kulud. Need kulud kaetakse põhiliselt töölisklassi ja teiste töötajate maksustamisega. Kuna aga laialdaste rahvahulkade sissetulekud on madalad, ei piisa nende poolt makstavatest maksudest riigieelarve kiiresti kasvavate kulude katmiseks. Seoses sellega koostatakse riigieelarve kulude osa tuludest suuremana, s. o. puudujäägiga. Selleks, et ots otsaga kokku viia ja kulud tuludega tasakaalustada, lasevad kodanlike riikide valitsejad ühes maksude suurendamisega välja riigilaenu obligatsioone. Elanikkonnale müüdud ja riigi poolt väljaostmata riigilaenu obligatsioonide väärtus ongi riigivõlg.

Kes siis ostavad neid obligatsioone?

Ameerika Ühendriikides, Inglismaal, Prantsusmaal ja teistes kapitalistlikes riikides ostavad riigilaenu obligatsioone eksploateerijad — töösturid, pankurid, mõisnikud ja teised kodanliku ühiskonna parasiitlikud kihid. Laialdastel rahvahulkadel aga, kelle sissetulekuist vaevalt piisab äraelamiseks, ei jätku raha riigilaenu obligatsioonide ostmiseks.

Riigi võlakoorem ei lange mitte üksnes kaasaegsetele töörahvahulkadele, vaid ka tulevastele põlvetele. Protsentide tasumine ja varem väljalastud obligatsioonide väljaostmine toimub selle arvel, et üha intensiivsemalt röövitakse maksustamise teel

paljaks laialdasi rahvahulki. Nendele tähendab iga uus väljalastud laen vanade maksude suurenemist ja uute kehtestamist.

Tööstuse ja panganduse tuusadele on riigilaenu ääretult kasutoivad. Nad saavad nendelt laenuobligatsioonidelt tohutuid protsente. Peale selle laseb riik oma obligatsioonid välja kümneprotsendilise hinnaalandusega, ostab need tagasi aga täishinna eest, kindlustades sel teel ekspuaterijaile kõrgeid kasumeid. Summad, mida riik saab obligatsioonide müügist, laekuvad monopolistide kassadesse tagasi, kui neile tasutakse üleskrivitud hindade alusel sõjatellimuste täitmise eest. Ainuüksi aastail 1946—1952 pumpasid Ameerika Ühendriikide valitsejad miljonite töötajate-maksumaksjate taskutest välja ja maksid ekspuaterijaile 30 miljardit dollarit riigilaenu obligatsioonide protsentide näol. See summa on peaaegu niisama suur kui Ameerika Ühendriikide sõjakulud Esimeses maailmasõjas aastail 1914—1918. Inglismaa valitsejad on sõjajärgsetel aastatel kulutanud 3 miljardit naelsterlingit riigikassast, s. o. töörahva arvel riigilaenu obligatsioonide protsentide väljamaksmiseks töösturitele ja pankuritele. See summa ületab 12 korda Inglismaa sõjakulusid aastail 1937/38, millal oli juba tunda Teise maailmasõja lähenemist.

Ühes maksude ja laenudega etendab monopolistide maksimaalse kasumi saamisel suurt osa inflatsioon.

Inflatsiooniks nimetatakse paberraha väärtuse tuks muutumist, mis toimub rahamärkide ülemäärase väljalaskmise tõttu kodanliku riigi poolt eelarve kulude katteks. Tehes laialdasi sõjalisi ettevalmistusi ja suurendades sõjalis-politseiliku valitsusaparaadi ülalpidamise kulusid, raiskab riik määratu suuri summasid. Maksude laekumine riigieel-

arvesse ei kata alati neid kulusid. Eelarve puudu- jäägi likvideerimiseks lasevad kodanlike riikide valitsejad, nagu eespool öeldud oli, välja siselaenu väärtpabereid. Kuid nende müümine, samuti kui maksude sissenõudminegi, on seotud teatud ajakuluga. Siis laseb kodanlik riik oma kulutuste finantseerimiseks täiendavalt välja paberraha.

Mispärast muutub paberraha väärtusetuks?

Iga maa kaubakäive nõuab, et ringluses peab olema teatud hulk raha. Raha hulk sõltub kaupade hinnast, kaupade üldisest hulgast ja raha enese ringluskiirusest. Mida enam lastakse käibesse kaupu, seda rohkem peab olema ringluses raha. Samal ajal võib üks ja sama rahaühik teenindada mitut kaubatehingut. Kapitalist Smith näiteks ostab kaupa kapitalist Dulleselt. Dulles ostab saadud raha eest temale vajalikku kaupa Morganilt, viimane Rockefellerilt. Raha liigub pidevalt ühe käest teise kätte ja vahetab omanikku. Mida kiiremini raha ringleb, s. o. mida sagedamini see läheb ühe käest teise kätte, seda vähem on ringluses raha vaja. Paberraha on kindla väärtusega ainult sel juhul, kui see ei ületa kaubakäibeks vajalikku hulka.

Vajades raha oma sõjalis-politseilike kulutuste katmiseks, ei arvesta kodanlik riik raharingluse seadusi. Ta laseb välja järjest uut paberraha, tasudes nende paberilipakatega sõjatellimused, riigiametnike palgad jms. Selle tulemusena kasvab paberraha hulk riigis nagu lumepall ja ummistab ringluskanalid kaubakäibeks mittevajaliku paberrahaga. Viimane muutub väärtusetuks, mis väljendub kaubahindade tõusus. Raha ostujõud langeb, s. o. väheneb kauba hulk, mida saab osta ühe rahaühiku (dollar, naelsterling, frank) eest. Mida enam lastakse välja paberraha, seda väiksemaks jääb selle väärtus.

Inflatsioon langeb kogu oma raskusega tööliklassile, töötavale talurahvale, kõigi kapitalistlike maade madalapalgalistele elanikele. Samal ajal kutsub inflatsioon esile tööstuse ja panganduse tuu-
sade juba niigi tohutu suurte kasumite tõusu.

Inflatsiooni ajal tõusevad kaupade hinnad kiiremini kui elanike laialdaste kihtide sissetulekud. Üks Prantsuse raadiokommentaator märkis teravmeelselt, et «samal ajal kui hinnad tõusevad liftiga, sammub palk hingeldades treppi mööda üles». Reas maades teostavad kodanlikud valitsused palga «külmutamise» poliitikat, hoides palka pikemat aega ühel ja samal tasemel. Järjest uue paberraha väljalaskmise tõttu tõusevad samal ajal järsult kaupade hinnad. Kõik see toob kaasa reaalpalka veelgi suurema languse, materiaalsete hüvede hulga vähenemise, mida saab osta ühe ja sama raha-summa eest. Inglismaal näiteks tõusis elukallidus ajavahemikul 1947. aasta oktoobrist kuni 1952. aasta juunini 37 protsenti, palk aga tõusis ainult 28 protsenti. Prantsusmaal tõusid kaupade hinnad 1951. aasta septembrist kuni 1952. aasta septembrini 15 protsenti, palgad aga jäid endisteks. Samasugune olukord valitseb ka teistes kapitalistlikes maades.

Mispärast siis kutsub inflatsioon esile kapitalistide kasumite suurenemise?

Inflatsiooni ajal tõusevad kaupade hinnad kiiremini kui nende kaupade tootmiskulud (kulutused tooraine, materjalide ja kütte ostmiseks, palk jms.). Küsimus seisab selles, et palk, mis on tootmiskulude koostisosa, kas ei muutu üldse, või tõuseb aeglasemalt kui hinnad. Selle tõttu, et hinnad tõusevad kiiremini kui kaupade tootmiseks tehtud kulutused, suureneb kasum.

Ekspluateerimise suurenemine, töörahva laostu-

mine ja vaesumine kapitalistlikes maades toob kaasa klassivõitluse järsu teravnemise tööliklassi ja kodanluse vahel. Kasvab streigiliikumine, toimuvad relvastatud kokkupõrked töörahva ning kapitalistliku riigi sõjaväe ja politsei vahel. Selles võitluses karastub ja organiseerub tööliklass võitmatuks jõuks, kes lõppkokkuvõttes hävitab kapitalistliku korra.

Monopolistid ei piirdu arenenud kapitalismi-maade tööliste ekspluateerimise ja koletisliku paljaksröövimisega, vaid nad orjastavad ja röövivad süstemaatiliselt paljaks ka teisi, eriti majanduslikult mahajäänud maade rahvaid.

4. ASUMAADE JA SÖLTUVATE MAADE RAHVASTE ORJASTAMINE JA PALJAKSRÖÖVIMINE

Ameerika Ühendriikide, Inglismaa, Prantsusmaa ja mõnede teiste kapitalistlike maade tööstuse ning rahanduse tuusad saavad määratu suuri kasumeid Kagu-Aasia, Lähis- ja Kesk-Ida, Kesk- ja Lõuna-Ameerika ning Aafrika asumaade rahvaste orjastamisest ja süstemaatilisest paljaksröövimisest. Kasumid, mida vöõramaised ekspluateerijad saavad asumaade rahvaste paljaksröövimisest, ulatuvad aastas sageli 50, 100 ja 200 ning isegi enam protsendini investeeritud kapitalist.

Kuidas see juhtus, et rohkem kui üks miljard inimest, kes elavad Aasias, Aafrikas ja Ladina-Ameerikas, on asumaade või poolasumaade orjade seisundis? Mispärast peremehetsevad välismaa kapitalistid veel praegugi jultunult asumaade viljakail ja rikkalikel aladel, määrates kohaliku elanikkonna viletsusse, nälga ja väljasuremisele?

Asumaade ohjeldamatu röövimine on olnud kapi-

talistliku korra alatine kaaslane kogu selle arenemise kestel. Juba kapitalismi koidikul, XV sajandil, hakkasid Inglismaa, Prantsusmaa, Hispaania, Portugali ja Itaalia valitsevad ringkonnad organiseerima kompaniisid meretaguste maade paljaksröövimiseks. XV—XIX sajandini tegutsesid nende kompaniide esindajad — piraadid ja röövlid liidus kaupmeeste ja riigitegelastega ning luusisid ringi kõigil meredel ja maadel, otsides hõlpsat saaki. Kullajanu ajas nad kaugesse Ameerikasse, sundis neid otsima mereteed Indiasse. Kullajahil hävitati suured hulgad elanikke Põhja- ja Lõuna-Ameerikas, Aafrikas, India ja Vaikse ookeani arvukail saartel.

Relvastatud jõududega, altkäemaksu ja pettusega haarasid Euroopast tulnud kolonisaatorid ühe maa-ala teise järel ja muutsid need oma asumadeks. XIX sajandi lõpul, kui maailma jaotamine anastajate vahel ei olnud veel täielikult lõpule viidud, ilmusid Vaikse ookeani mõlemale kaldale kaks uut koloniaalset kiskjat — Ameerika Ühendriigid ja Jaapan. Nemadki jõudsid haarata Euroopa anastajate poolt seni veel orjastamata suuri maa-alasid, kus elas palju elanikke. XX sajandi alguseks oli maailma jaotamine lõppenud. Maakeral polnud enam kapitalistide poolt vallutamata alasid. Nüüd sai juttu olla ainult maa üleminekust ühelt anastajalt teisele. See võis toimuda aga ainult relvade abil. Nii tekkis võitlus suurimate kapitalistlike riikide vahel juba jaotatud maailma ümberjaotamise pärast.

XX sajandi esimesel poolel vaheldusid asumaade peremehed sagedasti. Esitamata üksikasjalist võitluse ajalugu, mida orjastajad pidasid ülevõimu pärast asumaaades, märgime, et Saksamaa, kes sai 1914.—1918. aasta maailmasõjas lüüa, kaotas oma

asumaad Aafrikas ja Aasias. Need läksid üle Jaapanile, Inglismaale ja Prantsusmaale. Saanud lüüa 1939.—1945. aasta maailmasõjas, jäid Jaapan ja Itaalia samuti oma koloniaalvaldustest ilma. Inglismaa, Prantsusmaa, Belgia ja Hollandi koloniaalvõimsus nõrgenes tunduvalt. Kasutades Saksamaa, Itaalia ja Jaapani lüüasaamist Teises maailmasõjas ning oma sõjaliste liitlaste Inglismaa ja Prantsusmaa nõrgenemist, omastavad Ameerika Ühendriigid Lääne-Euroopa vanade koloniaalriikide asumaad.

Aasia, Aafrika, Kesk- ja Lõuna-Ameerika asumaade ja sõltuvate maade kogu ajaloolise arengu tee mitmekesisuse juures on nende ajaloos ka palju ühiseid jooni.

Välismaa kapital orjastas kõik asumaad. Võõramaised kapitalistid peremehetsevad asumaade tööstuses ja põllumajanduses nagu oma kodus. Nad võimaldavad asumaade tööstusel areneda ühekülgiselt, ebaloomulikult, muutes need maad imperialistlike riikide toiduainete ja toorainete ripatsiks. Kolonisaatorid ei arenda asumaades teadlikult raskest tööstust ja selle südamikku — masinaehitust sellepärast, et asumaadel ei oleks võimalik välja rabelda iseseisva arengu teele. Asumaades kuuluvad tehased, vabrikud, šahtid ja kaevandused välismaa kapitalistidele. Mis puutub aga asumaades enestes kasvunud kohalikku kodanluse, siis ei etenda see juhtivat osa ei majandus- ega poliitilises elus. Temale kuulub peamiselt väike arv kesk- ja väiketööstusettevõtteid, mis on sageli pooleldi kodutööstuslikku tüüpi.

Suurem hulk asumaade päriselanikest tegeleb põllumajandusega. Selle arenemistase on äärmiselt mahajäänud. Maaharimine, külv ja viljakoristamine toimub tavaliselt käsitsi. Tehnilised vahendid on

peaaegu samad mis 1000 aastat tagasi. Koloonia-tes harivad talupojad maad põllutööriistadega, mida kasutati peaaegu 2000 aastat tagasi. Isegi selline igivana tööriist nagu harkader ei ole kõigile kättesaadav. Maad kobestatakse lihtsa kepiga sageli kõigest 5—6 sm sügavuselt. Niisugust vaatepilti võib näha Kagu-Aasia maades, Aafrikas, India ja Vaikse ookeani saartel.

Asumaad kannatavad kuni praeguse ajani päris-orjusliku korra ja feodalismi jäänuste tõttu. Feodaalid-suurmaaomanikud (vürstid, šahhid, khaanid, tsaarikesed, mitmesuguste suguharude juhid, mõisnikud) on väga rikkad. Nad kõik elavad maata talupoegade ekspuuateerimisest, viimased aga on sunnitud harima võõrast maad.

Kohalikud feodaalid on tuhandete niitidega seotud välismaiste kolonisaatoritega, Euroopa ja Ameerika kapitalistidega. Samuti nagu välismaa kapitalistid, on nad huvitatud asumaade majandusliku mahajäämuse säilitamisest. Maaomanikud aitavad võõramaistel orjastajatel röövida asumaade rahvahulki. Nad on välismaa kapitalistide nooremad partnerid. Pole juhuslik, et ühte osa neist toetavad Ameerika kapitalistid, teised aga tantsivad Inglise pankurite pilli järgi.

Just sellepärast on asumaade ja sõltuvate maade rahvaste võitlus oma vabanemise eest võõramaiste kapitalistide ikkest lahutamatult seotud nende võitlusega mõisnike maaomandi hävitamise eest, maa üleandmise eest neile, kes seda harivad, feodalismi jäänuste likvideerimise eest.

Praegusel ajal elab Kagu-Aasia, Lähis- ja Kesk-Ida, Aafrika ja Ladina-Ameerika sõltuvates maades ja asumaades üle ühe miljardi inimese, asumaid valitsevate imperialistlike riikide elanikke on umbes 300 miljonit.

Imperialistlike riikide monopolid kasutavad asumaades kõige suuremate kasumite saamiseks väga mitmesuguseid meetodeid. Kapitalistlikud monopolid röövivad nii avalikult kui ka maskeeritult.

Ameerika Ühendriikide, Inglismaa, Prantsusmaa ning rea teiste kapitalistlike maade monopolistid saavad määratu suuri kasumeid kapitali väljaveost asumaadesse ja sõltuvatesse maadesse. Nad ehitavad neis maades raudteid, tööstusettevõtteid, rajavad šahte ja kaevandusi, asutavad panku ja kindlustusseltse, rajavad puuvilla-, kautšuki-, tee-, kohvi-, maapähkli-, suhkrupilliroo-, puuvilja- jne. istandusi. Peale selle annavad suurimate kapitalistlike riikide valitsused ja pangad asumaadele ja sõltuvatele maadele orjastavaid laene ning pikaajalist krediiti. Need laenud ja krediidid rikastavad monopol.

Millega on seletatav, et Ameerika Ühendriikide, Inglismaa, Prantsusmaa ja mõne teise maa töösturid ning pankurid veavad kapitali välja?

Kapitali väljavedu toob kapitalistidele palju suuremaid kasumeid kui kapitali investeerimine sissemaal.

Mispärast?

Sellepärast, et asumaades on töökäed väga odavad ja tooraineid saadakse küllaldaselt peaaegu muidu, siin on palju rohkem võimalusi vägivalla ja omavoli tarvitamiseks. Kõik see toob määratu suuri kasumeid.

Kuni 1914.—1918. a. maailmasõjani kuulus Inglismaale esikoht kapitali väljaveos. Kapitali vedasid välja samuti Prantsusmaa, Saksamaa ja tunduvalt vähem ka Ameerika Ühendriigid. Pärast Esimest maailmasõda tõusid Ameerika Ühendriigid kapitali väljaveos esikohale.

Teine maailmasõda muutis oluliselt kapitali väljavedavate maade seisundit. Sõja kaotanud Saksamaa, Jaapani ja Itaalia poolt väljaveetud kapitalidest langes suur osa mitmesugusel teel Ameerika kapitalistide kätte. Inglismaa ja Prantsusmaa, kes vajasid sõja-aastail raha relvastuse ja sõjaliste materjalide muretsemiseks, olid sunnitud ameeriklastele müüma osa oma välismaal asuvatest tehastest ja vabrikutest. Seetõttu kasvas välismaal olev Ameerika kapital järsult. Praegu pigistab Ameerika kapital välja mitte üksnes omaenda asumaade rahvaste elumahla, vaid haarab endale ka osa kasumitest, mida saavad Inglismaa, Prantsusmaa, Belgia ja Hollandi kapitalistid neile kuuluva-
test koloniaalvaldustest.

Püüdes saada võimalikult suuremaid kasumeid, röövivad Ameerika Ühendriikide, Inglismaa, Prantsusmaa ja mitme teise maa kapitalistid asumaade loodusvarasid ja eksploateerivad julmalt asumaade elanikke. Ameerika vallutajad haarasid enda kätte kontrolli uraanimaagi lademete üle Belgia Kongos, mangaani tootmise üle Kullarannikul ja Marokos, grafiidi ja ränikivi tootmise üle Madagaskaril, rauamaagi tootmise üle Prantsuse Ekvatoriaal-Aafrikas, teemantide kaevandamise üle Angoolas. Inglise kolonisaatorid riisuvad Saudi Araabia naftarikkusi, vaselademeid Põhja-Rhodeesias, tinalademeid Malaias, Indoneesias ja Nigeerias. Oma vanematest partneritest püüavad mitte maha jääda Prantsusmaa ja Lääne-Saksamaa töösturid.

Välismaale, eriti aga vähearenenud maadesse investeeritud kapital toob tunduvalt suuremaid kasumeid kui sisemaale paigutatud kapital. Ameerika töösturite ja pankurite kasumid välismaal asuvatest tehastest, šahtidest, kaevandustest ja teistest ettevõtetest olid ajavahemikul 1920—1948

18 miljardit dollarit. Ameerika Ühendriikide suurim kompanii «General Motors», mis toodab sõidu- ja veoautosid, lennukaid ning nende mootoreid ja tagavaraosi, saab välismaale investeeritud kapitalilt 3,5 korda suuremaid kasumeid kui Ameerika Ühendriikidesse paigutatud kapitalilt.

Monopolistidele on maksimaalsete kasumite saamise tähtsaks allikaks imperialistlike riikide väliskaubandus asumaadega. Seda kaubandust peetakse röövelliku hindadepoliitika alusel.

Mida siis kujutab endast see asumaade paljaksröövimise mehhanism?

Monopolistid müüvad asumaade ja sõltuvate maade turgudel oma tööstuskaupu, mis on enamuses seisma jäänud ja madala kvaliteediga, kolmekordse hinnaga. Samal ajal sunnivad nad neid maid müüma odavalt ja sageli poolmuidu oma toiduaineid ja tooraineid. Sellise hindade erinevusega ekspluateerivad ja röövivad kapitalistlike riikide monopolid ebainimlikult asumaade ja sõltuvate maade töötajaid. Need maad muutuvad suurimate imperialistlike kiskjate varustajaiks toor- ja toiduainetega. Brasiilia ajakirjanduse andmeil sai Ameerika Ühendriikides 1928. aastal osta 20 koti kohvi eest «Fordi» auto, praegu aga tuleb samasuguse auto ostmiseks Ühendriikidesse vedada juba 200 kotti kohvi. Käesoleval ajal saab Brasiilia Ameerika Ühendriikidest oma ekspordi eest keskmiselt 37 protsenti vähem kaupu kui 1925.—1929. aastal. 1948. aastal vedas Honduuras Ameerika Ühendriikidesse ühe meetri puuvillase riide saamiseks kolm korda rohkem banaane kui 1939. aastal.

Sellise röövelliku kauplemise tulemusena saavad Ameerika Ühendriikide, Inglismaa, Prantsusmaa ja teiste riikide monopolid kolossaalseid kasumeid.

Nii said Ameerika Ühendriigid ainuüksi 1948. aastal asumaades ja sõltuvates maades väärtusest kõrgema hinnaga müüdud kaupadest ja kaupade ostmisest alla nende väärtust 3,7 miljardit dollarit puhaskasu.

Imperialistid ja nende õpetatud kannupoisid püüavad igati varjata asumaade ja sõltuvate maade rahvaste röövimist ning orjastamist. «Paljude aastate kestel,» ütles hiljuti üks Prantsuse reaktsooniline ajaleht, «viisime Põhja-Aafrikale rahu, õnne, tervist ja rikkust.» Samas vaimus kirjutavad koloniaalpoliitikast Ameerika Ühendriikide, Inglismaa ja teiste imperialistlike riikide kodanlikud ajalehed ja ajakirjad. Kaasaja imperialistlike röövlite sõnvaras nimetatakse koloniaalröövimist silmakirjalikult «abiks», sadade miljonite metsikut ekspluaatimist asumaades nimetatakse «kultuuri levitamiseks», aga rahva vabadusliikumise mahasurumise poliitikat nendes maades nimetatakse «rahulikuks koostööks» ja «kaitseabinõudeks».

Samal ajal ei suuda kapitali toapoiste jultunud vale varjata koloniaalse orjuse õudusi. Hiiglasuure poliübina imevad töösturid ja pankurid rõhutada rahvaste elumahla, heites asumaade paljumiljonilised rahvahulgad viletsuse, nälja ja haiguse kuristikku. «Väljapääsmatu viletsus, alandav, hävitav viletsus... Inimesed peavad jahti toidule nagu näljast hullunud loomad,» nii iseloomustab asumaade elanike elukorda india kirjanik Kumar Gošal oma raamatus «Asumaade rahvad».

Asumaades valitsevad seniajani orjus, sunnivii-siline töö, määratu suured vahed valgete ja «värviliste» (asumaade põhielanike) tööliste palkades, barbaarne karistuste süsteem väiksemagi eksituse eest töös. Asumaade ettevõtetes kehtivad julmad seadu-

sed, mis on suunatud tööliste vastu ja kaitsevad välismaiste rõhujate huvisid.

Asumaades on kehtestatud kaks palgamäära. Kohalikule töölisele makstakse sama töö eest mitu korda vähem kui eurooplasest töölisele. Prantsuse Lääne- ja Ekvatoriaal-Aafrikas on aafriklasest tööliste tööpalk kuus korda madalam eurooplasest tööliste palgast.

Inglismaale kuuluvas Keenia koloonias saavad neegertöölised kümme korda väiksemat palka kui töölised Inglismaal. Edela-Aafrika vasekaevandustes, kus peremehetseb Ameerika miljardär Morgan, makstakse neegritele päeva eest vähem kui Ameerika töölisele ühe tunni eest.

Asumaade põhielanike barbaarne ekspluateerimine ja loodusvarade röövmajandamine on asumaade elanikkonna nälja ja väljasuremise peamiseks põhjuseks. Lõuna-Aafrikas näiteks on bantu neegersuguharus surevus kakskümmend korda suurem kui eurooplaste hulgas. Eurooplase keskmine eluiga on 60 aastat, bantu suguharu neegril aga 36 aastat. Ameerika Ühendriikidele kuuluvate asumaade Havai, Guami, Wake'i, Puerto Rico ja teiste saarte elanikel puuduvad tegelikult elatusvahendid ja nad on määratud väljasuremisele.

Asumaade äärmiselt viljaka maa ja soodsa kliima õige ärakasutamisega võiks toita mitte üksnes nende maade, vaid kogu maailma elanikkonda. Vaatamata väga rikkalikele loodusvaradele ja tohutu suurtele tööjõu reservidele elavad asumaade elanikud seni viletsalt. Nende maade rahvad ei ole oma loodusvarade tõelisteks peremeesteks ega saa loodusvarasid ära kasutada omaenda hüvanguks, omaenda rahvamajanduse arendamiseks.

Asumaade majanduse, tööstuse ja põllumajanduse arendamist takistab ka see, et võõramaala-

sed — Inglismaa, Ameerika Ühendriikide, Prantsusmaa ja teiste arenenud kapitalistlike maade imperialistid on haaranud enda kätte määratu suured maa-alad.

Asumaade ja sõltuvate maade talurahvas Aasias, Aafrikas, Kesk- ja Lõuna-Ameerikas, Indias ja Vaikse ookeani saartel kannatab terava maapuuduse all. Suurem ja parem osa maast kuulub suurmaaomanikele — kohalikele mõisnikele ja välismaa kolonisaatoreile. Sajad miljonid talupoegade pered on sunnitud harima suurmaaomanike maad sulaste ja rentnikena.

Kuidas võis juhtuda, et rohkem kui 900 miljonit kolooniate põllumajandusega tegelevat elanikku on ilma jäetud maast, mida kasutasid nende esivanemad aastasadu ja isegi aastatuhandeid?

Kõik see on imperialistlike riikide röövelliku poliitika tagajärg. Pärast välismaa kolonisaatorite tulekut ei kuulu asumaade rikkused enam nende põhielanikele. Kolonisaatorid ajasid kohalikud elanikud maalt välja ja hävitasid nad kas otse füüsiliselt või võtsid neilt elatusvahendi — maa. Lõuna-Aafrikas on kohalikele elanikkonnale eraldatud erilised alad — nn. reservatsioonid. Clevelandi päriselanikele kuulub ainult kaheteistkümnendik nende maast, ülejäänud osa on haaranud kolonisaatorid. Transvaalis kuulub kohalikele elanikele — neegritele ainult 3,5 protsenti kogu maast. Oranje vabariigis kuulub kahele kolmandikule maa elanikkonnast 0,2 protsenti kogu maast. Brasiilias kuulub kaks kolmandikku kogu maast suurmõisnikele, keda on ainult 0,7 protsenti elanikkonnast, 9 miljonil talumajandil ei ole peaaegu üldse maad. Egiptuses tuleb 94 protsendi talumajandite kohta üks kolmandik ülesharitavast maast. Iraanis ei ole 60 protsendil talumajandeist üldse maad.

Vähese maaga ja maata talupojad on sunnitud maaomanikelt kõige orjastavamail tingimustel maad rentima. Alžeerias on 700 tuhat varanduseta maatöötajat sunnitud maaomanikele ära andma 80 protsenti saagist maarendina. Iraanis saab maaomanik maarendi näol veo- ja tööloomade ning inventari eest rentnikult kaks kolmandikku kuni viis kuuendikku saagist, palehigis töötavale talupojale jääb aga tühine osa tema tööviljast. Türgis maksavad talupojad mõisnikule maarendina kuni kaks kolmandikku saagist. Niisama metsik on maata ja vähese maaga talupoegade ekspluateerimine ka teistes Aasia, Aafrika ja Ameerika rõhutud maades. Seega oleme kindlaks teinud, kellele toob kasu asumaade ja poolasumaade majanduslik mahajäämus ja vaesus. See toob kasu välismaa kolonisaatoreile, kohalikele feodaalidele ja mõisnikele. Säilitades asumaade vürstikeste ja mõisnike võimu, haaravad välismaa kolonisaatorid nende abil asumaade rikkused — maa ja maapõuevarad ning ekspluateerivad julmalt asumaade tegelikke peremehi — töötajaid, määrates nad nälgimisele ja väljasuremisele. Asumaade rahvad näevad, et maad saavad nad ainult võõramaiste röövlite ülemvõimust vabanedes ning heites endalt feodaalvürstikeste ja -mõisnike ikke, kindlustavad endale parema elu.

Eeltoodu valgusel on kerge mõista, milles peitub Kagu-Aasia, Aafrika ja Ladina-Ameerika maade rahvusliku vabadusliikumise olemus. Nende maade rahvad ei taha olla imperialistlike rõhujate ja nende kohalike palgasulaste orjad. Nad astuvad võitlusse elu, valguse ja vabaduse eest. Alates Suurest Sotsialistlikust Oktoobrirevolutsioonist on rahvuslik vabadusliikumine asumaades ja sõltuvates maades muutunud üha otsustavamaks ja organiseeritumaks. See muutub üldrahvalikuks. Selle liikumise

otseseks eesmärgiks on välismaa kapitalistide ülevõimu likvideerimine ja rahvusliku sõltumatus kättevõitmine. Vabadusliikumise eesotsas samub asumaade ja poolasumaade töölisklass ning selle kõige eesrindlikum osa — kommunistlik partei.

Kolonisaatorite jalgealune on tuline. Püüdes maha suruda asumaade rahvaste rahvuslikku vabadusliikumist, võtavad Ameerika Ühendriikide ja Lääne-Euroopa vanad koloniaalriigid tarvitusele kõige julmemad abinõud. Nad rakendavad hirmu ja armu poliitikat. Asumaade rahvastele lubatakse petlikult sõltumatust, rahvamajanduse arendamiseks kasulikel tingimustel laene. Asumaadesse saadetakse aga võimsad relvastatud jõud rahvusliku vabadusliikumise mahasurumiseks. Ajalugu näitab, et mitte mingisugused jõud maailmas ei suuda hävitada asumaade ja poolasumaade rahvaste liikumist, nende suurt vabadusvõitlust õiglase ja progressiivse ürituse eest — imperialistliku orjuse ikkest vabane-
mise eest.

Arenenud kapitalismimaade töötajate ekspluateerimise ja röövimise ning asumaade ja sõltuvate maade rahvaste orjastamise ja röövimise kõrval on monopolistidel üheks maksimaalsete kasumite saamise allikaks sõjad ja sõdade ulatuslik ettevalmistamine.

Vaatleme nüüd töösturite ja pankurite sellist rikastumisviisi.

5. KUIDAS MONOPOLISTID SAAVAD KASU- MEID SÕDADEST JA NENDE ULATUSLIKUST ETTEVALMISTAMISEST

Alates XIX sajandi lõpust kuni meie ajani on imperialismi ajalugu väikeste ja suurte sõdade, vägivalla ja vallutuste, röövimise ja piraaditsemise pi-

dev ahel. Rahva vere jõgedel ja laipade mägedel, linnade ja külade varemetel, kapitalistlike maade ja nende asumaade töörahvahulkade nälja ja usku-
matute piinade arvel saavad tööstuse ja pankade
tuusad sõdade ajal määratu suuri kasumeid. Kas
sõda on lõppenud ühe või teise maa imperialistidele
võidu või kaotusega, rahvalt nõuab see ikka tohutu
suuri inimohvreid, materiaalseid ja rahalisi kulu-
tusi. XX sajandi esimesel poolel langes sõja ohvriks
üle 150 miljoni inimese tapetuna või vigastatuna.
See kaotus on peaaegu kümme korda suurem kui
inimkaotused kõigis XIX sajandil peetud sõdades
kokku.

Sellega aga ei lõpe veel sõja poolt tekitatud vile-
tsused.

Peale miljonite inimeste hukkamise toovad sõ-
jad endaga kaasa paljude inimpõlvete töövaevaga
loodud tohutu suure hulga materiaalsete ja kultuu-
riliste väärtuste hävitamise. Esimeses maailmasõ-
jas purustatud vabrikute, tehaste, sildade, elamu-
fondi ning teiste ehituste maksumust hinnatakse
100—150 miljardile dollarile ja Teises maailma-
sõjas 300—400 miljardile dollarile. Viimane summa
võrdub Ameerika Ühendriikide — kapitalistliku
maailma rikkaima maa kogu rahvusliku varaga.

Peale selle olid suurearvuliste armeede ülalpidam-
ise ja nende relvastamise kulud Teise maailma-
sõja aastail enam kui 1 triljon 100 miljardit dolla-
rit 200 miljardi dollari asemel, mis kulutati maa-
ilmasõjas aastail 1914—1918.

Missugused on sõdade tõelised põhjused? Kes
valmistavad sõdu ette ja kes on neist huvitatud?

Kapitalistlike monopolide õpetatud toapoisid
mõtlevad välja igasuguseid «teooriaid» sõdade ja
neid tekitavate põhjuste õigustamiseks. Ühed «teoo-
riiad» väidavad, et sõdade põhjusi tuleb otsida ini-

meste «sõjakas iseloomus». Teised näevad sõdade põhjusi selles, et maakera elanike arv kasvavat kiiremini kui elatusvahendite toodang. Kolmandad väidavad, et sõdade tekkimise põhjused peituvad rea maade rahvuslikus sõltumatuses ning riiklikus iseseisvuses, ja nõuavad selle likvideerimist. Neljandad otsivad sõdade põhjusi sõdades enestes. Nii näiteks ütles inglise majandusteadlane Hawtry ühes oma raamatus, et «sõdade peamiseks põhjuseks on sõjad ise». Selle «õpetlase» väited on lihtsad. Sõda, ütleb ta, tekitab sõjaväelasi, sõjaväelised ringkonnad aga, vastavalt tema «teaduslikele uurimustele», tekitavad sõdu. Sellises nõiaringis keerleb Hawtry arvates kogu inimkonna ajalugu.

Ainult marksistlik-leninlik teadus annab sõdade tekkimise õige, tõeliselt teadusliku seletuse.

Marksism-leninism õpetab, et imperialistlike sõdade põhjused peituvad kapitalismis eneses. Selleks, et hävitada sõjad, tuleb hävitada kapitalism.

Kapitalistlike monopolide maksimaalsete kasumite ohjeldamatu tagaajamine viib selleni, et kodanlikud riigid arenevad ebaühtlaselt, ja mida rohkem edasi, seda enam suureneb see ebaühtlus. Kapitalistlike maade arenemise sellise iseloomu tulemusena jäävad ühed kapitalistlikud riigid oma arengus maha, teised aga tormavad ette ja mööduvad mahajääjaist. Eile etendasid kapitalistlikus maailmas juhtivat osa ühed kapitalistlikud maad, täna aga teised. Need riigid, kes enam ei etenda juhtivat osa ja on paisatud tagasi, ei taha olla teisejärgulised. Teised riigid, kes on kaugele ette jõudnud, püüavad veelgi enam oma positsioone kindlustada ja kipuvad maailma valitsema. Kõik see toob kaasa võitluse teravnemise kapitalistlike riikide vahel turgude ja tooraineallikate pärast. Imperialistid hävitavad üksteist nagu purki visatud ämblikud.

Nad on imperialistid ja sellistena ei saa nad teisiti toimida.

Äge võitlus maailmavalitsemise pärast, jagatud maailma ümberjagamise pärast tõi kaasa hävitaavad ja verised maailmasõjad. Esimese maailmasõja ajal püüdis imperialistlik Saksamaa relvajõul kehtestada oma ülevõimu maailmas, kuid sai kaotuse osaliseks. Teise maailmasõja ajal kordas Hitler seda katset ja uuesti sai Saksamaa lüüa. Samasuguseid hullumeelseid plaane haudusid ning püüdsid ellu viia ka Jaapani vallutajad. On üldiselt teada, millega see katse lõppes. Maailmavalitsemise püüe iseloomustab ka Ameerika imperialismi poliitikat nii Teise maailmasõja aastail kui ka pärast seda.

Imperialistid kasutavad sõjaväge, laevastikku ja lennukiväge mitte üksnes uute turgude ning tooraineallikate haaramiseks, teiste maade rahvaste orjastamiseks ja süstemaatiliseks paljaksröövimiseks, vaid ka tööliklassi ning teiste töötavate hulkade revolutsioonilise ja rahvusliku vabadusliikumise mahasurumiseks.

Kapitalistlikele monopolidele on sõjad ja sõdadeks ettevalmistamine äärmiselt kasutoov tuluartikkel, mis toob neile kõige suuremaid kasu-
meid.

Sõdadest ja sõdadeks ettevalmistamisest tohtu suurte kasumite saamiseks kasutavad monopolid väga mitmesuguseid meetodeid.

Kapitalistlike riikide valitsevad ringkonnad, pidades sõda või valmistades seda ette, annavad monopolidele hiiglasuuri tellimusi pommide, tankide, lennukite, suurtükkide, mürskude ja muu sõjavarustuse tootmiseks, laevastiku ja teiste sõjaliste objektide ehitamiseks. Need tellimused tasutakse vormiliselt riigikassa kaudu (eelarvest), tegelikult aga

tasuvad need summad miljonid töötajad-maksu- maksjad.

Kasutades sõjaolukorda, piiravad kodanlike riikide valitsused veelgi enam tööraha poliitiliste organisatsioonide tegevust. Nad keelavad ära tööliste streigid, mistõttu monopolidel on võimalik kehtestada töölistele sunnitöö tingimused, suurendada nende ekspluateerimist ja saada määratu suuri kasumeid.

Kodanlike maade valitsused ehitavad palju sõjatehaseid. Need tehased renditakse väga soodsail tingimustel monopolidele, sõja lõppedes aga müüakse neile tavaliselt võileiva hinna eest maha. Selle tulemusel on monopolistliku kapitali kiskjail võimalik kokku ajada kolossaalseid kasumeid.

Sõdade ajal haaravad monopolid nende teenistuses olevate kodanlike valitsuste abil orjastatud rahvaste materiaalsed ressursid ja rõhuvad neid rahvaid barbaarselt. Nad lasevad võõrastel territooriumidel välja mitte millegagi kindlustatud paberraha (okupatsioonivaluuta) ja röövivad rõhutud rahvaid nende väärtusetute paberilipakatega sularaha eest ostmise sildi all. Vallutatud maade elanikke sunnitakse maksma igasuguseid makse.

Võidetud maad on sunnitud maksma hiiglasuurt kontributsiooni ja katma võitjate maade sõjakulud. Peale selle peetakse võidetud maa elanikkonna kulul ülal võõramaiste rõhujate vägesid, konfiskeeritakse nende maade kullatagavarad, riisutakse barbaarselt nende loodusvarasid. Kõiki neid vahendeid kasutatakse kaasaegsetele kapitalistlikele tuusadele kõige suuremate kasumite kindlustamiseks.

Ettevalmistamine maailmasõjaks ja kohalike sõdade pidamine toob kaasa sõjaliste kulutuste tohutu suure kasvu.

Teatavasti on iga riigi eelarve selle riigi elu pee-

gel, mis näitab tema taotlusi ja poliitikat. Riigieelarved kapitalistlikes maades on sõjalis-politseilikud eelarved. Kodanlike riikide valitsejad kulutavad iga aasta määratu suuri summasid relvastuse võidujooksuks ja töörahva turjal istuvate ning teda rõhuvate riigiametnike ülalpidamiseks. Need kulutused maksab kodanlik riik välja maksude, laenude ja paberraha väljalaskmise teel. Seejuures on eelarve tulude osa konstrueeritud nii, et riik saab oma tulud rahvalt tema viimaste krosside äravõtmisest. Eelarve kulude osa aga läheb täielikult saagiahnete monopolide isu rahuldamiseks.

Kapitalistlikes maades kasvavad sõjalised kulutused pidevalt. Iga järgmine sõda neelab üha suurema osa riigis toodetavaist materiaalseist varadest.

Samal ajal kui Lääne-Euroopa paljude riikide linnad ja külad on laastava Teise maailmasõja tõttu varemetes, miljonid inimesed aga poolnäljas, kulutavad nende maade valitsused ikka veel määratu suuri summasid relvastuse, sõjamoona ja sõjamaterjalide tootmiseks.

Sõjaks ettevalmistamine on seotud rahvamajanduse igakülgse militariseerimisega, s. t. riigi kogu majanduse üleviimisega sõjaaja rööbastele.

Majanduse militariseerimine väljendub järgnevas. Esiteks — arendatakse laiaulatuslikult sõjatööstust (relvastuse, sõjamoona ja sõjaliste materjalide tootmist), tohtu suured inimhulgad tõmmatakse sõjaväkke ning hävitusvahendite tootmisse. Teiseks — suurenevad järsult riigi kulud paljumiljoniliste armeede, piiramatult paisunud sõjalis-politseiliku riigiaparaadi ülalpidamiseks, kiiresti kasvab riigivõlg ja väärtusetuks muutuva raha hulk. Kolmandaks — teravneb võitlus imperialistlike riikide vahel sõjatoodanguks vajalike

tooraineallikate pärast (nafta, kautšuk, vill, värvilised metallid jt.), militariseeritakse väliskaubandust (rahvusvahelises kaubavahetuses tõuseb relvastuse ja sõjatoodanguks vajalike toorainete erikaal). Neljandaks — kasutatakse tohutul hulgal teaduslikke avastusi ning leiutusi surmatoovate tehniliste vahendite tootmiseks ja pidurdatakse tehnilist progressi laiatarbekaupu tootvais tööstusharudes.

Kapitalistlike riikide majanduse üleviimine sõjatoodangu rööbastele toob kaasa töörahva ekspluaatseerimise tohutu kasvu, nende laostumise ja vaesumise ning monopolide rikastumise.

Ainuüksi otsesed sõjalised kulutused on sõjajärgseil aastail kasvanud kümneid kordi, võrreldes nende sõjaeelse tasemega. Näiteks olid Ameerika Ühendriikides need kulud 1952/53. aastal 58,2 miljardit dollarit ühe miljardi dollari asemel 1937/38. aastal; Inglismaal vastavalt 1634 miljonit naelsterlingit 197 miljoni naelsterlingi asemel; Prantsusmaal 1400 miljardit franki 21,1 miljardi frangi asemel; Itaalias 612 miljardit liiri 9,2 miljardi liiri asemel.

Tegelikud sõjakulud imperialismileeri maades on aga palju suuremad. Kapitalistlike maade valitsevad ringkonnad püüavad petta miljoneid lihtsaid inimesi ning varjavad teatavat osa sõjalistest kulutustest, paigutades need eelarve nn. «tsiviilartiklite» alla. Ameerika Ühendriikides on eelarve mittedõjaliste artiklite all sõjateede ehitamise kulud ja kulud sõjalise iseloomuga teaduslike uurimistööde teostamiseks. Suur osa kulusid, mis on paigutatud «elamuehituse finantseerimise» artikli alla, läheb kasarmute ehitamiseks. Prantsusmaa valitsejad tegid kulutusi sõjapidamiseks Vietnamis asumaade ministriumini kaudu, Inglismaa finantseerib sama-

suguse asutuse eelarve järgi sõda Malaias. Jaapani valitsus ehitab «ühiskondlike ürituste» nimetuse all sõjalisi objekte. Sama leidlikud on sõjaliste kulutuste maskeerimisel ka teiste kapitalistlike maade valitsejad.

Ennenägematu ulatusega maailmasõjad ja kohalikud sõjad ning rahvamajanduse igakülgne militariseerimine toovad kaasa monopolide kasumite kolossaalse suurenemise. Isegi monopolide teenistuses olev kodanlik ajakirjandus oli sunnitud tunnistama, et Teise maailmasõja ajal — Ameerika majandusteadlase Sterwart Chase'i ütluse järgi «surma businessi» ajal — said monopolistid muinasjutulisi kasumeid. Ameerika monopolide kasum kuue sõja-aasta jooksul oli kokku 55,2 miljardit dollarit. See on 17,2 miljardit dollarit rohkem kui Esimese maailmasõja ajal ja 35,7 miljardit dollarit rohkem kui kuue sõjaeelse aasta jooksul. See kasum saadi inimeste vere, purustatud linnade, miljonite hukkunud laste, meeste, isade ja vendade arvel, leskede ja orbude pisarate arvel.

Sõjakulud tõusevad mitte üksnes relvatoodangu kasvu tagajärjel, vaid ka selle tõttu, et monopolid kruvivad süstemaatiliselt üles sõjalise toodangu hindu. Ameerika Ühendriikides näiteks tõusid pärast Teist maailmasõda mõne relvaliigi, laske- moona ja muu sõjamaterjali hinnad kahe-, nelja- ja isegi viiekordselt. Hävituslennuki hind tõusis 53 tuhandelt dollarilt 218 tuhandele dollarile, keskmise pommituslennuki hind 185 tuhandelt 2 miljonile 500 tuhandele dollarile, keskmise tanki hind 47 339 dollarilt 200 tuhandele dollarile. Brigaadikindral Shepardi avalduse järgi kasvasid lennuseadmete hinnad Korea sõja algul 90 protsenti.

Määratu suured summad, mis lähevad relvastuse

võidujooksuks ja kapitalistlike maade rahvamajanduse üleviimiseks sõjarööbastele, võetakse maksu- maksjate, see tähendab töötava rahva taskust. Otseste ja kaudsete maksude ning esmajärguliste tarbeainete hindade süstemaatiline tõus lasub raske koormana töörahva õlgadel.

Kommunistlike parteide poolt juhitud töölisklass astub rahvaste eesotsas välja relvastumise poliitika vastu, imperialistide katsete vastu päästa valla uut maailmasõda.

Tihti küsitakse, et kui imperialismi ajal on sõjad paratamatud, kas saab siis vältida imperialistide poolt ettevalmistatavat maailmasõda?

Et selles küsimuses õigesti orienteeruda, tuleb teada järgmist.

Relvastatud kokkupõrkeid kapitalistlike riikide vahel põhjustab kaasaegse kapitalismi põhilise majandusseaduse toime — maksimaalsete kasumite ohjeldamatu tagaajamine monopolide poolt. Just see tekitab sõdade paratamatuse kapitalismi ajal. Kuid sõjad ei teki iseenesest, automaatselt, stiihiliselt. Nad on reaktsiooniliste kodanlike parteide ja valitsuste sihikindla ja teadliku tegevuse otseseks tagajärjeks. Monopolistlik kodanlus, selle juhitud ja riigiorganid päästavad sõjad valla teadlikult.

Sõja käik, samuti kui sõja ettevalmistaminegi ei toimu stiihiliselt. Lahinguoperatsioone juhivad monopolide teenistuses olevad kodanlikud riigiaparaadid ja nende sõjaväestaabid.

Täites monopolistliku kapitali tahet, peavad kodanlike riikide valitsused nn. «rahulikult ajajärgul» visa ja alalist võitlust oma peremeeste huvide eest, kõige suuremate kasumite kindlustamise eest peremeestele. Käies seda teed, valmistuvad nad paljude aastate kestel ette tulevasteks sõdadeks, organisee-

rivad relvastumise võidujooksu, suurendavad relvastatud jõudude isikulist koosseisu, ehitavad maismaa, mere- ja õhujõudude sõjalisi baase oma ja võõrastel territooriumidel. Nad klopsivad kokku sõjalisi blokke ja liite, ässitavad oma vastaseid üks-teise kallale, viivad rahvamajanduse üle sõjamajanduse rööbastele ja teevad sõja ning inimvihkamise propagandat.

Ükski sõda ei ole saatuslik paratamatus. Monopolistliku kodanluse soovi vahel valla päästa uut sõda oma niigi määratu suurte kasumite suurendamiseks ja sõja organiseerimise võimaluse vahel on suur vahe. Monopolistide soovi päästa valla uus sõda saab paralüseeerida, kui maailmas leidub jõud, mis on küllalt võimas ja organiseeritud selleks, et takistada monopolistidel ja nende valitsustel uut sõda valla päästa. Laialdased rahvahulgad on kogu hingest huvitatud rahu säilitamisest ja uue sõja vältimisest; nende tahtest, monoliitsusest ja organiseeritusest oleneb, kas sõda tuleb või mitte.

Eeltoodu valgusel mõistame, et võitlust võib ja tuleb pidada ühtede või teiste sõdade vältimise, sõdade pikemaks ajaks edasilükkamise eest.

Kaasaegne kapitalism tekitab paratamatult sõdu, kuid kasvav sõjaohut kutsub esile rahvahulkade vastupanu. Praegune rahupooldajate liikumine, mis hõlmab sadu miljoneid inimesi, kujutab endast laiaulatuslikku sõjavastast liikumist, mis ühendab rahu säilitamist taotlevate rahvaste mitmesuguseid klasse ja rühmitusi.

Kaasaegne rahupooldajate liikumine on haaranud kõik maailma maad ja see võib etendada ning peabki etendama ülitähtsat osa rahvusvahelise imperialismi kuritegelike plaanide nurjaajamisel. Sõda, mida Ameerika imperialistid praegu avalikult kogu maailma silme all NSV Liidu ja teiste demo-

kraatliku leeri maade vastu ette valmistavad, saab vältida või vähemalt pikemaks ajaks edasi lükata.

Üheks kõige tähtsamaks põhjuseks, mis takistab imperialistidel sõja vallapäästmist, on nende kartus saada sõjas purustatud, kui nad tungivad kallale Nõukogude Liidule. Sellest järeldub, et NSV Liidu kaitsevõime pidev tugevdamine, maailma esimese sotsialistliku riigi aktiivse kaitse tugevdamine on väga tähtsaks abinõuks võitluses kestva rahu ja rahvaste julgeoleku eest.

6. KAASAEGSE KAPITALISMI PÕHILINE MAJANDUSSEADUS JA KAPITALISTLIKU KORRA ASENDAMISE PARATAMATUS SOTSIALISMIGA REVOLUTSIOONILISEL TEEL

Seega teame nüüd, et kaasaegse kapitalismi tingimustes on materiaalsete hüvede tootmise eesmärgiks monopolistidele maksimaalse kasumi välja-pumpamine. Selle eesmärgi saavutavad kapitalistid aga oma maade töörahva ekspluateerimise ja paljaksriisumise teel, teiste maade, eriti mahajäänud maade rahvaste orjastamise ja süstemaatilise paljaksriisumise teel, sõdade ning sõdadeks ulatusliku ettevalmistumise teel. Niisugune on kaasaegse kapitalismi põhiline majandusseadus.

Kuhu viib selle seaduse toime?

See teravdab äärmuseni kapitalistliku korra kõik vastuolud ja lähendab proletaarset revolutsiooni. Imperialism on surev kapitalism. Imperialism arendab kapitalismi vastuolud viimse piirini, äärmuseni, mille järel algab revolutsioon. Missugused on siis imperialismi vastuolud?

Imperialismi iseloomustavad kolm vastuolude põhirühma. Esiteks — vastuolu töö ja kapitali vahel.

Taga ajades maksimaalseid kasumeid, ekspuuteerivad ja rõhuvad monopolistliku kapitali magnaadid töölistklassi ja kogu töötavat rahvast ennenägematult. See kõik suurendab töörahva pahameelt kapitalistliku rõhumise vastu ning viib nad proletaarsele revolutsioonile.

Teiseks — vastuolu mitmesuguste imperialistlike riikide vahel, kes peavad võitlust tooraineallikate ja võõraste territooriumide pärast. Äge võitlus nende allikate monopoolse valdamise eest, võitlus, mis eeldab imperialistlikke sõdasid juba jaotatud maailma ümberjagamise pärast, nõrgestab paratamatult mõlemapoolseid imperialistlikke riike, nõrgestab kapitalismi positsioone üldse, lähendab proletaarset revolutsiooni ja muudab selle revolutsiooni paratamatuks.

Kolmandaks — vastuolu väikese rühma imperialistlike riikide ja koloniaal- ning sõltuvate maade sadade miljonite elanike vahel. Püüdes saada kõige suuremaid kasumeid, ekspuuteerivad imperialistid ebainimlikult koloniaal- ning sõltuvate maade rahvaid. See kutsub esile tohutu suure tõusu nende maade rahvaste võitluses, mida nad peavad oma vabanemise eest imperialismi ikkest. See võitlus nõrgestab kapitalismi positsioone ja kiirendab kogu imperialistliku süsteemi hukkumist.

Imperialismi ajal tuleb täie selguse ja teravusega esile konflikt ühiskonna tootlike jõudude ja kapitalistlike tootmissuhete vahel, vastuolu tootmise ühiskondliku iseloomu ja omandamise erakapitalistliku vormi vahel.

Rikastumise kirk, maksimaalsete kasumite tagaajamine sunnib tööstuse ja rahanduse tuusasid paiskama turule ülisuuri koguseid kaupa, vedama välja kapitali ja vallutama uusi turge. See teravdab võitlust ja võitlust nende vahel. Paljud kapitalis-

tid ei pea sellist võistluse pinget vastu ja laostuvad. Nende kapitalid neelatakse teiste kapitalistide poolt ja miljonäridest saavad miljardärid. Tehased ja vabrikud kasvavad, tootmine neis suureneb üha enam. Tootmine toimub ülisuurtes ettevõtetes, mis on varustatud tehnika viimase sõna järgi. Igas selles ülisuures ettevõttes töötab tuhandeid ja isegi kümneid tuhandeid palgatöölisi.

Üksikute ettevõtete ja rahvamajandusharude vahel sisemaal valitseb väga tihe side ja vastastikune sõltuvus. Sisemaist tööjaotust täiendab rahusvaheline tööjaotus. Üksikute maade vahel tekivad tihed sidemed. Kõik need maad muutuvad ühe ahela lülideks, maailma kapitalistliku majanduse osadeks. Tootmisvahendite eraomandus aga takistab kaas-aegsete tootmisvõimaluste täielikku ärakasutamist kogu ühiskonna huvides.

Terve mõistus ütleb, et tootmisvahendid, mille abil toodetakse materiaalseid hüvesid, samuti need hüved ise peavad kuuluma mitte üksikule eraisikule, vaid kogu ühiskonnale. Kuid tegelikult see nii ei ole. Tehased, vabrikud, kaevandused, raudtee- ja meretransport ning teised tootmisvahendid on töösturite ja pankurite eraomandus, kuuluvad ainult käputäiele ekspluataatoritele. Materiaalsete hüvede tootmine on ühiskondlik, paljude tuhandete ja miljonite tööliste töötulemused aga kuuluvad eraomanikele.

Igas üksikus ettevõttes on tohutu suure töölikollektiivi töö allutatud monopolisti tahtele. Kogu ühiskondlikus tootmises aga valitseb anarhia, organiseerimatus ja plaanipäratus. Kapitalistlikus korras ei ole mingisugust varem läbimõeldud ühiskondliku tootmise organiseerimist. Kapitalistid ei ole suutelised mõistlikult organiseerima tootmist ei omal maal ega ka kogu kapitalistlikus maailmas.

Kaasaegse kapitalismi põhilise majandusseaduse toime tulemuseks on, et kapitalism mädaneb ja laguneb, tugevneb tema parasiitlik iseloom.

Kaasaegne teadus ja tehnika on suutelised loodusjõudude ära kasutamiseks lahendama määratu suuri ülesandeid. Teadlased on leidnud meetodid aatomienergia ära kasutamiseks tootmises rahuaja tingimustes. Kuid nende meetodite tegelik ellurakendamine põrkab monopolistide ja nende toapoiste vastupanule.

Monopolid pidurdavad tehnika ja teaduse pidevat arenemist, kui see riivab nende kasumeid. Nad ei taha töösse rakendada uusi masinaid enne vanade täielikku kulumist. Veelgi enam — monopolistid kasutavad sagedasti tööstuses ja põllumajanduses käsitööd, kui see töö toob neile suuremaid kasumeid. Kapitalistid hoiavad aastate viisi kalevi all teaduslikke avastusi ja leiutusi ega rakenda neid tootmisse tööliste töö kergendamiseks.

Kapitalistlike maade töösturid ei suuda oma ettevõtete tootmisvõimsust täielikult ära kasutada. Kapitalistlike ettevõtete alakoormatuse juures ei ole kümneil miljoneil inimestel kodanlikes maades alaliselt tööd. Selle tulemusel kasvab kapitalistlikes riikides tootmine väga aeglaselt ja tammub isegi paigal. 1890. aastast kuni 1913. aastani kasvas maailma tööstustoodang keskmiselt 5,8 protsenti aastas. Kapitalistlikus maailmas oli aastail 1913—1936 tööstustoodangu iga-aastane juurdekasv keskmiselt ainult 1,5 protsenti.

Kapitalistliku majandussüsteemi mädasus ja ebakindlus paistab eriti selgesti silma, kui võrrelda NSV Liidu tööstuse arengutempot peamiste kapitalistlike maade tööstuse arengutempoga. Tööstuse kasvutempolt on NSV Liit ammu juba saavutanud esikoha maailmas. Tööstuse iga-aastane

juurdekasv NSV Liidus oli 20 aasta (1929—1949) jooksul keskmiselt 20 protsenti. Suurimal kapitalistlikul maal — Ameerika Ühendriikides ulatub see vaevalt 2 protsendile.

Vaatamata sõjas tekitatud tohtu suurtele purustustele kasvab Nõukogude Liidus tööstustoodang kiiresti tõusujoones.

Ameerika Ühendriikides kõigub tööstustoodang üles-alla nagu palavikuhaige temperatuur. Toodangu kasv mõnel aastal vaheldub järsu langusega.

Kaasaegne kapitalism heidab miljonid inimesed laastavate maailma- ja kohalike sõdade keerisesse, kurnab rahvaid laostavate kriisidega, toob töörahvale töötaolu õudusi, viletsust ja nälga. Kapitalism mitte ainult et pidurdab tootlike jõudude arengut, vaid hävitab ka juba olemasolevad tootlikud jõud.

Sõda teatavasti ei loo materiaalseid väärtusi, vaid ainult hävitab neid. Kaasaegsed sõjad ja hullumeelne relvastumise võidujooks neelavad kolossaalselt materiaalseid väärtusi. Kapitalismimaades tegelevad miljonid inimesed purustamise ja hävitamise vahendite tootmisega. Selle asemel, et suunata oma jõupingutused materiaalsete hüvede tootmiseks, mida töörahvahulgad väga vajavad, sunnivad kapitalistid neid tootma tanke, lennukeid, suurtükke ja teisi purustamise vahendeid. Osa sõjatehnikat hävitatakse lahinguväljadel, osa seisab ja vananeb aastate jooksul ladudes ning asendatakse uue sõjatehnikaga.

Kõrvuti ülisuurte inimhulkade äratõmbamisega sõjatööstusse kutsutakse miljonid inimesed kohustuslikku sõjaväeteenistusse. 1914.—1918. a. maailmasõja ajal mobiliseerisid mõlemad sõdivad pooled sõjaväkke 66 miljonit inimest. 1939.—1945. a. maailmasõjas kasvas kõigi sõdivate riikide relvas-

tatud jõudude isikuline koosseis kuni 110 miljoni inimeseni. Kapitalistlikes riikides kasvavad relvastumine ja relvastatud jõud, üha suurem hulk inimesi tõmmatakse sõjatööstusse.

Teaduse ja tehnika kaasaegse arengutaseme juures on maailmas küllaldaselt vajalikke vahendeid vähemalt 10 miljardile inimesele jõuka ja kultuurse elu kindlustamiseks. Samal ajal ei suuda kapitalism kindlustada imperialismileeri maades elavale 1 miljardile 600 miljonile inimesele enam-vähem korralikku äraelamist. Suurte ja väikeste linnade mahajäetud urgastes ning külade poollagunenud hurtsikuis valitseb nälg ja külm.

On välja arvestatud, et põlluharimise meetodite parandamine suurendab tunduvalt toiduainete hulka aastas isegi siis, kui ei võeta kasutusele uusi maa-alasid. Kui aga kõnelda uutest aladest, siis on neid tohutult palju. Maakera üldpinnast on eluks ja põllunduseks täiesti kõlbmatu ainult 11 protsenti maismaad (Arktika ja Antarktika alad). Enam kui kaks kolmandikku maakera üldpinnast on kõlblik põllumajandusele. Aga samal ajal on kogu maailma 10,5 miljardist hektarist kõlblikust maast põllumaad ainult ligi üks miljard hektarit. Kapitalism takistab määratu suurte viljakate maa-alade ning teaduse ja tehnika uusimate saavutuste ärakasutamist töörahva hüvanguks.

Kus on siis väljapääs ummikust, kuhu kapitalism on ühiskonna viinud?

On ainult üks väljapääs — kapitalistidelt tuleb ära võtta tehased, vabrikud, maa ja teised tootmisvahendid, tootmisvahendite eraomandus tuleb muuta ühiskondlikuks omanduseks. Maailma ajaloo arengukäik on seadnud kogu tööliklassi ja kõigi töörahva hulkade ette küsimuse: kas piinelda ja surra töösturite ning pankurite raudse

kanna all, millega töörahvahulgad kahtlemata ei lepi, või koguda jõudu ja revolutsioonilisel teel kukutada ekspluateerijate ülevõim. Kui alusmüüri tekiavad praod, siis puruneb kogu hoone. Imperialismi kõigi vastuolude teravnemine õõnestab kapitalistliku korra aluseid ja toob kaasa selle paratamatu hukkumise. Monopolistide ja nende parasiitlike palgasulaste võimu saab revolutsioonilisel teel kukutada ainult töötav rahvas eesotsas kommunistlike parteide poolt juhitava tööliklassiga.

1917. aastal kukutas Venemaa tööliklass liidus töötava talurahvaga kapitalistide ja mõisnike võimu. Alates 1914.—1918. a. maailmasõjast ja Suurest Sotsialistlikust Oktoobrirevolutsioonist algas **kapitalismi üldkriis**.

See kriis kujutab endast kapitalismi revolutsioonilisel teel purustamise ajaloolist perioodi, sotsialismi ja kommunismi ülesehitamise perioodi maades, kes on heitnud endalt imperialismi ikke. Kapitalismi üldkriisi tähtsaimaks näitajaks on maailma lõhenemine kaheks süsteemiks — kapitalistlikuks ja sotsialistlikuks süsteemiks.

Kapitalismi üldkriis hõlmab kõik kodanliku ühiskonna elualad. See ilmneb tööstuses, põllumajanduses, kapitalistlike maade kogu majanduslikus ja poliitilises elus. Seda on näha teaduse, kultuuri ja kunsti alal.

Oma ulatuselt, kestuselt ja pingelt, ohvrite arvult ja purustuste ulatuselt ennenägematu Teine maailmasõda põhjustas kapitalismi üldkriisi edasist süvenemist. Möödunud sõjas purustatud fašistlike riikide — Saksamaa, Itaalia ja Jaapani kaotuse tagajärjel langes maailma imperialismi süsteemist välja rida Kesk- ja Kagu-Euroopa maid: Poola, Tšehhoslovakkia, Bulgaaria, Rumeenia, Ungari ja Albaania. Nende maade rahvad moodustasid rah-

vademokraatlikud vabariigid ja ehitavad üles sotsialismi. Jaapani imperialistide ikke likvideerimine Põhja-Koreas tõi kaasa Korea rahvademokraatliku vabariigi moodustamise. Võitluses revolutsiooni sisemiste vaenlaste ja imperialismi vastu saavutas maailma-ajaloolise võidu 600-miljoniline hiina rahvas, kes moodustas oma suure rahvavabariigi. Saksa Demokraatliku Vabariigi moodustamine 1949. aasta sügisel oli Euroopa ajaloo pöördepunktiks. Mehiselt kaitseb oma vabadust ja rahvuslikku sõltumatust kangelaslik Vietnami rahvas.

Kõigi nende maailma-ajaloolise tähtsusega sündmuste tagajärjel algas uus etapp rahvusvahelise sotsialismi arengus, kujunes demokraatia ja sotsialismi võimas leer, mida juhib Nõukogude Liit. Praegusel ajal on üks kolmandik inimkonnast jäädavalt vabastatud maailma imperialismi ikkest. Sotsialismileeri maade territoorium hõlmab praegu ühe neljandiku kogu maakera pindalast ühe kuuendiku asemel Teise maailmasõja eel.

Nõukogude Liidu sõjaeelsete ja sõjajärgsete viisaastakute täitmise tulemused, partei XIX kongressi direktiivide täitmine NSV Liidu arendamise viie aasta plaani kohta aastaks 1951—1955, samuti partei ja valitsuse järgnevate määruste edukas elluviimine laiatarbekaupade tootmise järsu tõusu ning põllumajanduse edasise arendamise kohta ja rahvamajandusplaanide täitmine rahvademokraatiamaades tõestab eredalt sotsialismi suuri eeliseid kapitalismi ees.

Kaasaegse kapitalismi põhilise majandusseaduse täielikuks vastandiks on sotsialismi põhiline majandusseadus. Täieliku tegevusvälja on see seadus saanud maailma esimesel sotsialismimaal — NSV Liidus. Tegevusvälja saab see seadus samuti Euroopa ja Aasia rahvademokraatiamaades.

Sotsialismi tingimustes on põhilised tootmisvahendid — maa, metsad, tehased, vabrikud, šahtid, kaevandused jm. ühiskondlikuks omanduseks. Töölisklassi ja kolhoositalurahva vastastikused suhted materiaalsete väärtuste tootmise protsessis rajanevad eksploatatsioonist vabade töötajate seltsimehliku koostöö ja vastastikuse abistamise alusele. Need uued tootmissuhted inimeste vahel muudavad põhjalikult tootmise eesmärgi ja vahendid selle eesmärgi saavutamiseks.

Sotsialismi põhilise majandusseaduse olemus seisab kogu ühiskonna järjest kasvavate materiaalsete ja kultuuriliste vajaduste maksimaalse rahuldamise kindlustamises sotsialistliku tootmise pideva suurendamise ja täiustamisega kõrgeima tehnika baasil.

Kahe põhilise majandusseaduse — kaasaegse kapitalismi põhilise majandusseaduse ja sotsialismi põhilise majandusseaduse kõrvutamine näitab sotsialismi hiiglasuuri eeliseid võrreldes kapitalismiga.

Sotsialistliku tootmise eesmärk on inimese pidevalt kasvavate materiaalsete ja kultuuriliste vajaduste rahuldamine. Inimese jaoks ehitatakse uusi tehaseid ja vabrikuid, mis on varustatud uusima tehnikaga, toodetakse tohutul hulgal tarbeesemeid, püstitatakse suurejoonelisi teaduse ja kunsti palee-sid. Kapitalistliku tootmise eesmärk on maksimaalsete kasumite kindlustamine tööstuse ja panganduse kuningatele. Sel eesmärgil, mis on võõras ja vaenulik töörahva laialdastele hulkadele, eksploatatakse töölisklassi ja teisi töötajaid ohjeldamatult, laostatakse kapitalistlike maade ja nende asumaade elanike suurt enamust, organiseeritakse ja valmistatakse ulatuslikult ette hävitavaid sõdasid.

Sotsialismi põhilise majandusseaduse toime kindlustab ühiskonna tootlike jõudude pideva arengu ja õitsengu, toob kaasa linna ja maa töötava rahva materiaalse heaolu ja kultuuri pideva tõusu.

Kaasaegse kapitalismi põhilise majandusseaduse toime pidurdab tootlike jõudude arengut ja kutsub esile töörahvahulkade elatustaseme pideva languse.

Sotsialismi põhilise majandusseaduse toime kutsub esile teaduse ja tehnika pideva arenemise. NSV Liidus asendatakse vana tehnika pidevalt uuega, uus aga veelgi uuemaga, mis vabastab inimese raskest, kurnavast tööst ning võimaldab ühiskonnal kiirendada materiaalsete ja vaimsete väärtuste loomise protsessi.

Kaasaegse kapitalismi põhilise majandusseaduse toime tekitab seisakuid tehnika arenemises, see omakorda kutsub esile tootlike jõudude hävimise. Kapitalistlikes maades ei konstrueeri tuhanded silmapaistvad teadlased mitte automaat-tööpinke rahva tarbeesemete tootmiseks, vaid valmistavad vahendeid massiliseks purustamiseks ja hävitamiseks. Kodanlikud teadlased ei tegele mitte arstimate leiutamise, vaid surmavate bakterite kunstliku kasvatamisega. Oma maksimaalsete kasumite säilitamiseks peavad monopolid sageli aastate viisi kalle all kümneid tuhandeid suurimaid leiutusi ja avastusi ega lase neid tootmises kasutada.

Eeltoodust selgub, et kaasaegse kapitalismi põhiline majandusseadus ja sotsialismi põhiline majandusseadus määravad kindlaks majandusliku ja poliitilise arengu erinevad teed ja tulemused imperialismileeri ja sotsialismileeri maades.

Kahe süsteemi hiiglaslikus ajaloolises võistluses võidab ajaloo kõige eesrindlikum, sotsialistlik majandussüsteem.

Sotsialismi põhiline majandusseadus ja kaas-
aegse kapitalismi põhiline majandusseadus, mis
oma olemuselt põhjalikult erinevad, määravad
kindlaks majandusliku arengu kaks joont.

Üks joon on rahuaegse majanduse pideva tõusu
joon Nõukogude Liidus ja rahvademokraatiamaa-
des. Nende maade rahvamajandus ei tunne laas-
tavaid kriise ega rahvamajanduse militariseerimist.
Rahvamajandus areneb kogu ühiskonna pidevalt
kasvavate materiaalsete ja kultuuriliste vajaduste
maksimaalse rahuldamise huvides. See joon on
tiheda koostöö joon NSV Liidu ja noorte rahvade-
mokraatlike vabariikide vahel, kogu maailma rah-
vaste sõpruse joon.

Teine joon on kaasaegse kapitalismi lahendama-
tute vastuolude pihtide vahel viskleva majanduse
languse joon. See on rahvamajanduse militarisee-
rimise, kapitalistliku maailma elanike enamuse
laostamise ja vaesumise joon.

Imperialistid püüavad oma olukorda parandada
töölisklassi ja kogu töörahva ekspluateerimise ja
paljaksröövimise suurendamise teel. Rahvahulkade
olukord halveneb iga aastaga. Tööpalgad alanevad,
töötute arv suureneb, kodanlikud parlamendid
võtavad vastu drakoonilisi seadusi, mis piiravad
rahva õigusi ja elulisi huve, ning kehtestavad
fašistliku korra.

Kapitalistlike maade töölisklass ja töörahvahul-
gad astuvad üha otsustavamalt ja aktiivsemalt
välja oma õiguste kaitseks rahu, leiva ja vabaduse
eest, fašistliku reaktsiooni ja uue sõja ettevalmis-
tamise vastu. Seda näitab streigiliikumise võimas
tõus. Streikides — selles klassivõitluse karmis koo-
lis — kasvab rahvahulkade poliitiline teadvus. Nad
omandavad revolutsioonilise, imperialismivastase

võitluse kogemusi, koondavad oma ridu, karastuvad ja tugevdavad oma rahvusvahelist ühtsust.

Mõõtmatus on sõjajärgsel ajajärgul kasvanud ja tugevnenud kommunistlike parteide autoriteet. Nad juhivad rahvahulkade kangelaslikku võitlust rahu, demokraatia ja sotsialismi eest. Praegusel ajal ei ole ühtegi maad maakeral, kus ühel või teisel määral ei avalduks kommunistide viljakas tegevus. Oma rahvaste mõistust, au ja südametunnistust kehvastavad kommunistlikud ja töölisparteid, kuhu kuulub ligi 25 miljonit liiget, kannavad kõrgel rahvusliku sõltumatuse, demokraatlike vabaduste ja sotsialismi eest peetava võitluse lippu. Kommunistide järel sammuvad üha suuremad töörahvahulgad kapitalistlikes maades ja asumaades.

Kapitalistlike riikide valitsevad ringkonnad püüavad säilitada ja kindlustada palgaorjuse süsteemi, võtavad üha sagedamini kasutusele terrori, säilitavad ja juurutavad oma maal reaktsioonilist, rahva vaenulikku režiimi. Tundes oma paratamatut hävingut ja tahtes seda iga hinna eest vältida, ei pörka imperialistid tagasi ka kõige verejanulismate ja ebainimlikumate vahendite kasutamisest.

«Kapitalism hukkub,» kirjutas V. I. Lenin, «oma hukkumisel võib ta tekitada kümnetele ja sadadele miljonitele inimestele uskumatuid kannatusi, kuid tema langust ei suuda vältida ükski jõud.» Ajaloo näitelavalt lahkuvad klassid veenduvad viimastena selles, et nende osa on juba lõppenud. Sotsialismi ei ole võimalik hävitada ei sõjaga ega ka mingisugusel teisel teel. Võimas rahvaste liikumine leiva, vabaduse ja rahu eest, imperialistliku orjuse hävitamise eest on võitmatu. Ja kui Ameerika imperialistid ning nende käsilased teistes kapitalistlikes maades ikkagi suudavad petta rahvaid, mässida neid valedesse ja paisata maailma uue maailma-

sõja keerisesse, siis on see sõda matusekellaks kogu maailma imperialistlikule süsteemile.

Kapitalism on muutunud inimkonna arengu suurimaks pidurdajaks. Seda mõistavad järjest uued miljonid inimesed kogu maailmas ja pööravad oma pilgud ning lootused suure sotsialismimaa — Nõukogude Liidu poole, kes võimsa tuletornina näitab inimkonnale teed parema ja õnnelikuma tuleviku poole.

SISUKORD

1. Mida kujutavad endast ühiskonna arenemise majandus- seadused	5
2. Mis eesmärgil toodavad kapitalistid kaupu	18
3. Rahvahulkade ekspluateerimine, laostumine ja vaesumine kapitalistlikes maades	30
4. Asumaade ja sõltuvate maade rahvaste orjastamine ja pal- jaksröövimine	44
5. Kuidas monopolistid saavad kasumeid sõdadest ja nende ula- tuslikust ettevalmistamisest	55
6. Kaasaegse kapitalismi põhiline majandusseadus ja kapita- listliku korra asendamise paratamatus sotsialismiga revolutsi- oonilisel teel	65

Toimetaja K. Tamjärv.

Tehniline toimetaja Alb. Ruutsoo.

Korrektorid M. Amon ja S. Aron.

Ladumisele antud 7. XII 1954.

Trükkimisele antud 19. I 1955.

Trükiarv 3000. Paber 54×84,

¹/₁₆. Trükipoognaid 5. Formaa-

dile 60×92 kohaldatud trüki-

poognaid 4,10. Arvutuspoognaid

3,27. MB-00866. Trükkoda «Ühis-

elu», Tallinn, Pikk tn. 40/42.

Tellimise nr. 3830.

На эстонском языке.

Hind 60 kop.

60 kop.

A-20337

//

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 00348703 2